

Messages

Vrednotenje verskih romarskih poti na podlagi ugotovitev prebivalcev Železne županije in Pomurske regije

2024.

Študija je bila izvedena v okviru projekta Messages SIHU00012:

Bernadett Sali - vodja projekta

Gabriella Szekér - strokovna koordinatorica

Brigitta Nagy - strokovna pomočnica

Katona - Klaudia Kiss - finančna menedžerka

Projekt Messages SIHU00012 financira Evropski sklad za regionalni razvoj v okviru programa Interreg Slovenija-Madžarska.

Urad samouprave Železne županije

2024.

Vsebina

Uvod	5
Iskanje poti: romanje, umik ali izlet?.....	6
Predstavitev mednarodnih romarskih poti in romarskih krajev na obmejnem območju Madžarske in Slovenije	8
Marijina pot.....	8
Pot svetega Martina.....	12
Romarska pot svetega Jakoba.....	16
Pot biserov / Via margaritarum Zahod	20
Romanja, romarski kraji v Sloveniji.....	22
Romanje v slovensko narodno svetišče Device Marije - Brezje.....	22
Marija Pomagaj Brezje / Bazilika Blažene Device Marije.....	22
Marijina romarska pot, ki povezuje Marijina svetišča v Sloveniji in na Hrvaškem	23
Romarski kraji pokrajine Hetés.....	24
Romarski kraj Marijinega prikazovanja v Radmožancih.....	24
Izvir Svetega Vida.....	25
Predstavitev metodologije raziskave	27
Analiza informacij, pridobljenih z vprašalnikom – madžarska stran.....	30
Rezultati ankete z vprašalnikom za odrasle madžarske romarje	30
Rezultati anketnega vprašalnika med madžarskimi dijaki	40
Analiza informacij, pridobljenih z vprašalnikom - slovenska stran	47
Rezultati anketne raziskave med odraslimi slovenskimi romarji	47
Rezultati anketne raziskave med slovenskimi učenci	56
Povzetek izkušenj iz raziskav in osebnih intervjujev:.....	62
Priporočila in predlogi za razvoj novih romarskih poti:	64
Zaključek.....	67

Vrednotenje verskih romarskih poti Železne županije in Pomurske regije

Namen te študije je zagotoviti strokovno pomoč pri vzpostavljanju priljubljenih in trajnostnih romarskih poti na podlagi izkušenj pri vzpostavitvi, upravljanju in uporabi obstoječih romarskih poti.

V študiji predstavljamo vrste romanj in izletov, ki spodbujajo telesno in duhovno obnovo, analiziramo romarske poti v Železni županiji in Pomurju ter predlagamo smernice za razvoj romanj in romarskih poti. Pri oblikovanju priporočil smo uporabili pripombe, ki smo jih prejeli med osebnimi intervjuji, spletne in tiskane vsebine o verskem turizmu, nadalje smo v dveh državah in dveh starostnih skupinah pridobili 189 odgovorov na vprašalnike ter opravili 11 intervjujev s turističnimi delavci, romarskimi vodniki in drugimi deležniki.

Študija je bila pripravljena v okviru projekta *Neizpovedane zgodbe – Romanja v slovensko-madžarski obmejni regiji* z namenom zagotoviti strokovne podlage za projekt. Namen projekta z akronimom MESSAGES, je vzpostaviti romarsko pot, ki bo povezala slovensko-madžarsko obmejno območje s predstavitvijo duhovnosti mučeniških duhovnikov blaženega Jánoša Brennerja (1931, Szombathely - 1957 Monošter-Zsida) in Božjega služabnika Danijela Halasa (1903, Črenšovci - 1945, Hotiza). Projekt posebno pozornost namenja vključevanju mladih in lokalne skupnosti ter ustvarja živo vez med preteklostjo in sedanjostjo ter pomaga pri ohranjanju in predaji skupne kulturne dediščine. Romarska pot in z njo povezana kulturna ponudba bosta tako vernikom kot turistom iz obeh držav ponudili priložnost za skupno fizično, duhovno in kulturno izkušnjo romanja.

Projekt MESSAGES se izvaja v okviru programa Interreg VI-A Slovenija-Madžarska, ki ga sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj. Projekt skupaj izvajajo EZTS Muraba, Urad samouprave Železne županije in občina Lendava. Ta dokument je pripravil Urad samouprave Železne županije.

Uvod

V Železni županiji in na območju Pomurja je veliko verskih romarskih poti, ki ohranjajo versko, zgodovinsko in kulturno dediščino območja. Romanja so globoko vpeta v življenje lokalnih skupnosti in že stoletja igrajo pomembno vlogo v verskem in duhovnem življenju vernikov. Udeležencem ne zagotavljajo le svetega doživetja, temveč prispevajo tudi k doživetju lokalne identitete in kulturne pripadnosti.

Ena najpomembnejših romarskih poti je Marijina pot, ki poteka tudi skozi Železno županijo. Celotna Marijina pot poteka od Șumuleue Ciuc (Romunija) do Mariazella (Avstrija) in povezuje različne svete kraje, tako da lahko romarji občudujejo lokalno naravno in arhitekturno dediščino, na primer katedralo Marijinega obiskanja v Sombotelu, ki je pomembna postaja romarjev.

Druga pomembna pot je romarska pot svetega Martina, ki je zelo priljubljena tudi v Srednji Evropi. Ta pot predstavlja lik in zapuščino svetega Martina, ki ima kot svetnik, povezan z regijo, pomembno vlogo v lokalnih verskih običajih. Romarji lahko obišejo več svetih krajev in spoznajo pomembne mejnike v življenju svetega Martina, ki so tesno povezani z območjem.

Za prebivalce Pomurja je posebno pomembno Marijino romanje v Radmožance in svetišče na Brezjah, ki ima pomembno vlogo v verskem življenju. Svetišče na Brezjah je eno najpomembnejših svetih krajev v Sloveniji, ki ga v upanju po duhovni tolažbi vsako leto obišejo številni romarji. Tudi tu lahko romarji obišejo številne manjše cerkvice in kapelice, ki krepijo sveto doživetje romanja.

Romarske poti ne omogočajo le potovanja z verskim ozadjem, temveč krepijo tudi turistično privlačnost območja. Romarske poti so edinstvene zaradi gostoljubja lokalnih skupnosti ter odkrivanja zgodovinskih in kulturnih spominov.

Iskanje poti: romanje, umik ali izlet?

Ali gre za romanje, umik ali izlet, ali se udeležujemo organiziranih ali individualnih potovanj na verske kraje? Težko je najti »natančno« opredelitev, v osnovi jo določajo verske, duhovne in kulturne potrebe, vendar je pomembno razlikovati med verskim romanjem, potovanjem laikov in turističnim obiskom kulturnih sakralnih vrednot!

Poleg verskih romanj in posvetnih duhovnih umikov je treba omeniti tudi verske/kulturne in turistične izlete, ki so prav tako lahko povezani z duhovnimi izkušnjami, vendar potekajo z drugačnimi cilji in v drugačnih okvirih. Razjasnitev vzporednic in razlik med temi tremi kategorijami nam bo pomagala bolje razumeti duhovne in kulturne potrebe sodobnega človeka ter vlogo romanj in izletov v vsakdanjem življenju.

Romanja, ki jih organizira **Cerkev** ali ki so povezana z **verskimi skupnostmi**, si prizadevajo za duhovno prenavo in notranji mir. Ta potovanja, kot že omenjeno, potekajo v okviru verskih skupnosti z obiskom verskih krajev in svetih mest. Čas, preživet na poti, omogoča molitev, meditacijo in duhovno rast romarjev. Tovrstne poti praviloma ponujajo globoko versko izkušnjo, pri čemer je v središču poglobljanje vere, doživljanje verskih obredov in zakramentov. Med romanji imajo pomembno vlogo tako skupinske izkušnje kot prenašanje verskega nauka, kar pogloblja odnos udeležencev do vere in skupnosti.

Posvetni, duhovno usmerjeni umiki prav tako stremijo k notranjemu miru in duhovnemu ravnotežju, vendar niso neposredno povezani z verskimi tradicijami. Ti umiki pogosto predstavljajo osebna potovanja samospoznavanja, kjer udeleženci z meditacijo, jogo ali pohodi v naravi iščejo stik s svojim notranjim svetom ali z duhovnostjo narave. Medtem ko cerkvena romanja ponujajo skupinsko izkušnjo, so posvetni umiki praviloma zasnovani na individualnih izkušnjah in jih bolj vodi osebna duhovnost kot verske dogme.

Nasprotno pa so verski/kulturni **turistični izleti** manj osredotočeni na globoke notranje duhovne izkušnje in bolj na verski ali kulturni pomen določene lokacije. Ti izleti pogosto vključujejo odkrivanje verske dediščine, obisk svetih krajev, cerkva in samostanov, njihov primarni cilj pa je spoznavanje kulturnih vrednot in zgodovine verske arhitekture. Čeprav

nekateri udeleženci v teh izletih lahko najdejo tudi duhovni pomen, pri njih večinoma prevladuje zanimanje za kulturne izkušnje in versko dediščino.

Podobnosti med temi tremi vrstami potovanj so očitne. V vseh treh primerih je skupni cilj izstop iz vsakdanjega življenja in poglobitev v drugačno okolje, bodisi zaradi verskih, duhovnih ali kulturnih motivov. Fizično gibanje, sprememba okolja in »romanje« v dobesednem ali prenesenem pomenu so značilnosti vseh treh vrst. Udeleženci v vseh treh primerih pridobijo nove perspektive o svojem življenju, bodisi glede vere, osebne duhovnosti ali kulturnega znanja.

Razlike pa so očitne v motivacijah. Medtem ko cerkvena romanja vključujejo globoko vero in skupinsko izkušnjo, so duhovni umiki bolj osredotočeni na individualne samospoznavne in duhovne prakse. Verski ali kulturni turistični izleti pa se bolj osredotočajo na dediščino, arhitekturno lepoto in zgodovinske kraje, pri čemer so verske izkušnje manj osebne in bolj intelektualno usmerjene.

Skratka, cerkvena romanja, posvetni umiki in verski/kulturni turizem imajo skupno točko v tem, da si vsi prizadevajo za prenavo telesa in duha, vendar v različnih oblikah in z različnimi motivacijami.

Predstavitev mednarodnih romarskih poti in romarskih krajev na obmejnem območju Madžarske in Slovenije

Marijina pot

Pot in njen pomen

Marijina pot je ena najdaljših in najpomembnejših krščanskih romarskih poti v Evropi, ki povezuje najlepše in najsvetejše kraje v Karpatskem bazenu, vključno z znamenitima svetiščema Mariazell in Şumuleu Ciucem. Pot poteka skozi različne regije in države, med drugim Romunijo, Slovenijo, Avstrijo in Madžarsko (vključno z Železno županijo). Madžarski deli Marijine poti so dobro označeni, vendar so osebni intervjuji pokazali, da bi lokalne skupnosti lahko namenile več pozornosti vzdrževanju oznak, ki so v pomoč romarjem. Pot poleg verskega pomena pomembno prispeva tudi k predstavitvi kulturnih in naravnih vrednot.

Vprašalniki in osebni intervjuji so se osredotočali predvsem na izkušnje z Marijino potjo. Glavni namen romanja je obiskati svetišča, povezana z Devico Marijo, kjer lahko verniki iščejo duhovno očiščenje in prenavo.

Marijina pot v Železni županiji vključuje številne zgodovinske in kulturne znamenitosti, kar romarjem omogoča, da spoznajo bogato preteklost in arhitekturno dediščino tega območja. Poleg verskih doživetij pot ponuja tudi stik z naravo, saj pogosto poteka skozi slikovite pokrajine – gozdove, hribe in reke – kar romarjem omogoča telesno in duhovno obnavo. Skupinska romanja vključujejo skupne molitve, maše ter priložnosti za srečanje in pogovor z drugimi romarji, kar krepi občutek pripadnosti skupnosti.

1Slika 1 Marijina pot¹

Zgodovinski pregled

Zgodovina Marijine poti je globoko zakoreninjena v krščanskem izročilu. Mariazell je že od 12. stoletja pomemben romarski kraj, Şumuleu Ciuc pa je zaslovel zaradi binkoštnega proščenja, ki vsako leto privabi več sto tisoč romarjev.

Poti in njihove postaje

Pot je dolga več kot 1400 km in poteka čez Madžarsko, Slovaško, Avstrijo in Romunijo. Med pomembnejše postaje romarske poti sodijo:

1

Vir: https://www.maszol.ro/uploads/files/userfiles/images/tarsadalom/maria_ut_europa.jpg

Mariazell (Avstrija): Znana bazilika, ki je eno najpomembnejših Marijinih svetišč v Evropi. Ime izhaja iz »Maria in der Zelle – Marija v celici«, saj je benediktinski menih leta 1157 za čudežni kip izklesal celico v skalo.

Máriapócs (Madžarska): grkokatoliško romarsko mesto, znano po čudežno jokajoči ikoni iz leta 1696. Originalna ikona, ki prikazuje Žalostno Devico, je začela jokati leta 1696, poročila o čudežnih dogodkih pa so pritegnila vernike. Cerkev nacionalnega svetišča Mariapócs je središče grkokatoliške skupnosti na Madžarskem, kjer vsako leto potekajo številna proščenja in slovesna bogoslužja. Kopija ikone je še vedno v cerkvi, izvirnik pa je shranjen v katedrali svetega Štefana na Dunaju.

Șumuleu Ciuc (Romunija): kraj binkoštnega proščenja, enega najpomembnejših verskih in kulturnih dogodkov za Madžare v Transilvaniji. Središče kraja je bazilika Device Marije, ki hrani čudežni kip iz 16. stoletja, povezan čudežnimi ozdravitvami in milostmi. Zgodovina romanj sega več stoletij v preteklost in še vedno vsako leto privabi na stotisoče romarjev. Maša na prostem je izraz skupne vere in identitete, ki ima poseben pomen za romarje iz celotnega Karpatskega bazena.

Verski in kulturni pomen

Marijina pot ni pomembna samo z verskega vidika, ampak je tudi ključen del kulturne dediščine. Romarji med potjo spoznavajo zgodovino, arhitekturo in ljudske tradicije srednjeevropske regije. V vaseh in romarskih krajih ob poti so na voljo različni kulturni programi in dogodki.

Priljubljenost

Vsako leto se na Marijino pot poda več tisoč romarjev z različnimi motivacijami. Nekateri iščejo duhovne izkušnje, drugi pa stik z naravo ali izziv, ki ga pot ponuja.

Za vzdrževanje poti so v državah, skozi katere poteka (Madžarska, Slovaška, Romunija), ustanovljena združenja. Ta ponujajo interaktivne zemljevide, opise poti ter sezname svetišč in prenočišč, kar olajša načrtovanje posameznih romanj.

Prihodnost in razvojne priložnosti poti

Marijina pot se nenehno razvija, tako imamo danes obsežno omrežje cest, ki povezuje marijanske kraje v Srednji Evropi. Skupna dolžina cestnega omrežja je približno 2.500 kilometrov. Razteza se v smeri vzhod-zahod od Mariazella v Avstriji do Şumuleu Ciuca v Transilvaniji, obstaja pa še ena pot v smeri sever-jug, ki skupaj tvori križ čez Srednjo Evropo.

V prvi polovici leta 2024 je nevladna organizacija Marijina pot (Mária Út) pri Svetu Evrope vložilo vlogo za vključitev odseka Marijine poti na Madžarskem in v okoliških državah v mrežo Evropskih kulturnih poti. Tamás Szabó, ustanovni predsednik združenja, je povedal, da je z udeležbo osmih držav nastala Zveza Evropske mreže Marijinih poti, ki si prizadeva, da bi Marijina pot postala evropska kulturna pot. Rok za oddajo vloge je bil 31. julij 2024, odločitev pa naj bi bila po enoletnem postopku ocenjevanja sprejeta maja 2025.

Slika 2 Marijina pot²

² Vir: https://mariaut.hu/tart-farticle-19-576-1/A_Maria_Ut_utvonalai

Pot svetega Martina

Pot in njen pomen

Romarska pot svetega Martina je posebna pot za krščanske romarje, vzpostavljena v čast svetemu Martinu, ki je iz rimskega vojaka iz 4. stoletja postal škof. Sveti Martin je bil eden najbolj priljubljenih srednjeveških svetnikov, znan po tem, da je pomagal revnim in pomoči potrebnim. Namen romanja je predstaviti njegovo zapuščino, negovati spomin nanj, obiskati glavne mejnike njegovega življenja in okrepiti skupnostno, duhovno izkušnjo.

Romarska pot od Sombotela do mesta Tours prečka več (12) držav, zaradi zgodovinskih spomenikov ob poti pa ni privlačna le za verske obiskovalce, temveč tudi za tiste, ki jih zanimajo različni vidiki krščanske kulture in tradicije. Martinova romarska pot ima pomembno vlogo tudi pri ohranjanju krščanske identitete in evropske verske dediščine, hkrati pa prispeva k razvoju turizma.

Zgodovinski pregled

Vzpostavitev romarske poti svetega Martina je bil poklon svetniku, eni najbolj znanih osebnosti krščanske cerkve. Martinovo življenje in delo živita v številnih zgodbah in legendah ter navdihujeta tako vernike kot romarje. Pri oblikovanju poti so si organizatorji prizadevali predstaviti glavna obdobja Martinovega življenja, vključno z njegovim rojstnim mestom Savaria (zdaj Sombotel) in krajem njegovega zadnjega počivališča v Toursu v Franciji.

Trase in postaje

Pot je edinstvena, saj povezuje najpomembnejše kraje življenja svetega Martina in se vije več tisoč kilometrov po Evropi, vključno z Madžarsko, Slovaško, Češko, Avstrijo, Slovenijo, Italijo, Hrvaško, Nemčijo, Luksemburgom, Belgijo, Nizozemsko in Francijo.

Via Sancti Martini – glavna trasa poti svetega Martina:

Vodi od Martinovega rojstnega kraja (Sombotel) do kraja njegove smrti (Candes):
SOMBOTEL - LJUBLJANA - BENETKEA - PAVIA - MILANO - VIENNE - TOURS - CANDES

Med najpomembnejšimi postajami so:

Sombotel (Madžarska): rojstni kraj svetega Martina, kjer je cerkev svetega Martina.

Pannonhalma (Madžarska): benediktinska opatija, pomembno versko središče in sedež benediktinskega reda na Madžarskem.

Tours (Francija): grob svetega Martina in bazilika svetega Martina, v kateri hranijo njegove relikvije.

Verski in kulturni pomen

Romarska pot svetega Martina ima v Železni županiji pomembno vlogo, saj je Sombotel rojstni kraj svetega Martina. Eden najbolj znanih sakralnih krajev v mestu je cerkev svetega Martina, ki vsako leto privabi na tisoče romarjev. Za romarje je izkušnja bivanja na tem zgodovinskem kraju še posebej pomembna, kajti dobijo vpogled v življenje svetega Martina, ki je bil že kot mladenič predan služenju skupnosti. Glavna pot se v Tours nadaljuje prek Slovenije in Italije, vendar so z zapuščino svetega Martina povezani tudi odseki poti skozi več evropskih držav.

Med potjo bodo romarji odkrivali številna velika mesta na poti, kot so Ljubljana, Benetke, Pavia, Milano, Lyon, Vichy, ter bogato zgodovino in arhitekturo teh regij. Na postajah potekajo organizirani kulturni in verski programi, ki obujajo Martinov čas in duh srednjeveške Evrope.

Leta 2005 je Svet Evrope Martinovo pot od Sombotela do Toursa razglasil za evropsko kulturno pot, s čimer promovira življenje in kult enega najbolj priljubljenih evropskih svetnikov, sv. Martina.

Priljubljenost

Vsako leto se na romarske poti svetega Martina odpravi na tisoče romarjev. Gostoljubnost lokalnih skupnosti in verski spomeniki ob romarskih poteh romarjem ponujajo edinstveno izkušnjo. Namen romanja ni le duhovno očiščenje, temveč tudi krepitev vezi med skupnostmi in spodbujanje dialoga med različnimi kulturami. Romarska pot povezuje

verske in zgodovinske spomenike ter romarjem ponuja priložnost, da prehodijo pot, ki že stoletja navdihuje vernike v duhu pomoči ubogim in dobrodelnosti.

Prihodnost in razvojne priložnosti poti

Martinova romarska pot se nenehno razvija, tako z vidika infrastrukture kot storitev za obiskovalce. V okviru projekta Transdanube Travel Stories³ je bila razvita 7-dnevna kolesarska romarska pot svetega Martina, ki prikazuje kulturno in versko dediščino ob poti. Cilj projekta je bil nadaljnji razvoj kulturnih poti v Evropi, spodbujanje trajnostnega turizma in z razvojem kolesarske poti prizadevanje za vključevanje mlajših generacij.

Slika 3 Transdanube Travel Stories - Pot svetega Martina⁴

³ <https://www.danube-pearls.eu/en/danube-travel-stories>

⁴Vir: <https://www.youtube.com/watch?v=YKhdPOPueWc>

Romarska pot svetega Jakoba

Pot in njen pomen

Jakobova romarska pot, znana tudi kot El Camino, je najbolj znana romarska pot v Evropi, obsežna mreža cest, ki vodi v Santiago de Compostela v Španiji, kjer je grob apostola svetega Jakoba. Ta romarska pot ima tisočletno tradicijo in prečka na tisoče kilometrov Evrope. El Camino ni priljubljen le kot versko, temveč tudi kot osebno, duhovno potovanje, priložnost za poglobitev samospoznanja, duhovno očiščenje in molitveno življenje.

Jakobova romarska pot ni le velikega verskega pomena, ampak tudi velikega kulturnega, saj je ob njej veliko zgodovinskih krajev, cerkva in spomenikov. Pot vsako leto privabi več sto tisoč romarjev, ki se na pot odpravijo zaradi skupnega doživetja, duhovne obogatitve in odkrivanja zgodovinskih zakladov. (Po podatkih EuroNews je lani v Santiago de Compostela prišlo 446.035 romarjev, od tega približno 1.000 Madžarov.⁶⁾ El Camino ne ponuja le verskega doživetja, temveč tudi vpogled v evropsko kulturno dediščino, pomaga krepiti vezi med različnimi državami in bogati izkušnje evropske skupnosti.

Zgodovinski pregled

Jakobova romarska pot, znana tudi kot Camino de Santiago, je srednjeveška romarska pot v Santiago de Compostelo, glavno mesto španske pokrajine Galicija. Po izročilu se tu nahajajo posmrtni ostanki apostola svetega Jakoba, zato je to sveti kraj na romarski poti. Od srednjega veka dalje sem romajo milijoni krščanskih vernikov, da bi se mu poklonili in se duhovno očistili.

Madžarski del poti je bil označen v začetku leta 2010, ko ga je začelo uporabljati vse več ljudi.

⁶<https://zarandok.ma/fellenduloben-a-zarandoklatok-a-camino-de-santiago-2023-ban-uj-rekordot-dontott/>
<https://www.magyarurir.hu/hirek/rekordot-dontott-az-el-caminon-gyaloglo-zarandokok-szama>
[Szent Jakab-út, El Camino - Tippek, tanácsok | Spanyolország](#)

Trase poti in postaje

Jakobova romarska pot poteka po Evropi po več trasah, najbolj znana je francoska pot, ki se začne na francosko-španski meji in vodi skozi severne španske pokrajine.

Tudi na **Madžarskem** obstaja uradni odsek, ki poteka skozi naslednje glavne postaje:

Budimpešta: izhodiščna točka, od koder se romarji odpravljajo na pot.

Zsámbék: Ruševinska cerkev v Zsámbeku.

Győr: benediktinska opatija Pannonhalma.

Lébény: romanska cerkev svetega Jakoba, ki je bila v starih časih pomembna postojanka za romarje.

Slovenski odsek poteka skozi naslednje glavne postaje:

Murska Sobota: kraj v vzhodnem delu Slovenije, središče Prekmurja in soboške škofije.

Ptuj: eno najstarejših mest v Sloveniji z bogato zgodovino.

Maribor: drugo največje slovensko mesto s številnimi zgodovinskimi in kulturnimi znamenitostmi (npr. Mariborski grad, katedrala sv. Janeza Krstnika, Glavni trg, Stara trta, vinska klet Vinag, Festival Lent, reka Drava)⁷

Verski in kulturni pomen

Jakobova romarska pot je ena najpomembnejših in najsvetejših krščanskih romarskih poti in je pomembna ne le z verskega, temveč tudi s kulturnega vidika. V 12. stoletju se je razširila po vsem krščanskem svetu in postala pomembna romarska pot, vendar je s širjenjem reformacije do začetka 20. stoletja romarska pot v Compostelo, tako kot številne druge, izgubila na pomenu. V zadnjih dveh desetletjih pa je ta priložnost za pričevanje ponovno zaživela in na tisoče ljudi ponovno uporablja romarske poti, ki so veljale za pozabljene.

⁷ <https://latnivalok.info/slovenia/maribor/>

Med potjo bodo romarji odkrivali bogato zgodovino in kulturo srednjeevropskih regij. V vaseh ob romarski poti obiskovalcem ponujajo različne verske in kulturne dogodke, ki prikazujejo lokalne tradicije in vrednote.

Jakobova romarska pot je od leta 1993 na Unescovem seznamu svetovne dediščine.

Priljubljenost

Po statističnih podatkih⁸ je romarska pot svetega Jakoba tretja najbolj obiskana pot na svetu. Ljudje se za to pot odločajo iz različnih vzgibov: verske predanosti, duhovnega iskanja in fizičnega izziva. Na poti so romarjem na voljo številne nastanitve in storitve, ki zagotavljajo brezskrbno izkušnjo.

Jakobovo romanje za udeležence ni le versko doživetje, temveč tudi fizični in duhovni izziv, med katerim lahko bolje spoznajo sami sebe. Med potjo bodo udeleženci imeli priložnost doživeti občutek pripadnosti k skupnosti, spoznati romarje iz drugih držav, deliti svoje izkušnje in skupaj doživeti lepoto romanja.

Posebnost Jakobove poti je v tem, da vse skupnosti ob poti prispevajo k oskrbi in podpori romarjev, tako udeleženci doživijo pristno gostoljubje.

Prihodnost in razvojne priložnosti poti

Jakobova romarska pot se nenehno razvija, tako z vidika infrastrukture kot storitev, ki so na voljo romarjem. Cilj je, da bi pot postala še bolj privlačna tako za mlade kot za starejše generacije.

Madžarski odseki vodijo do Lébénya in od tam do Mosonmagyaróvára - Rajke - Bratislave - Wolfsthala, od koder je več poti do Santiaga de Compostele.

Leta 2022 so se začela dela za oživitev odseka skozi severovzhodno Slovenijo. Načrtovana je tudi revitalizacija odseka do Madžarske, pri kateri bodo sodelovale lokalne skupnosti in turistična društva ter turistične in gostinske organizacije v Prekmurju in Prlekiji.

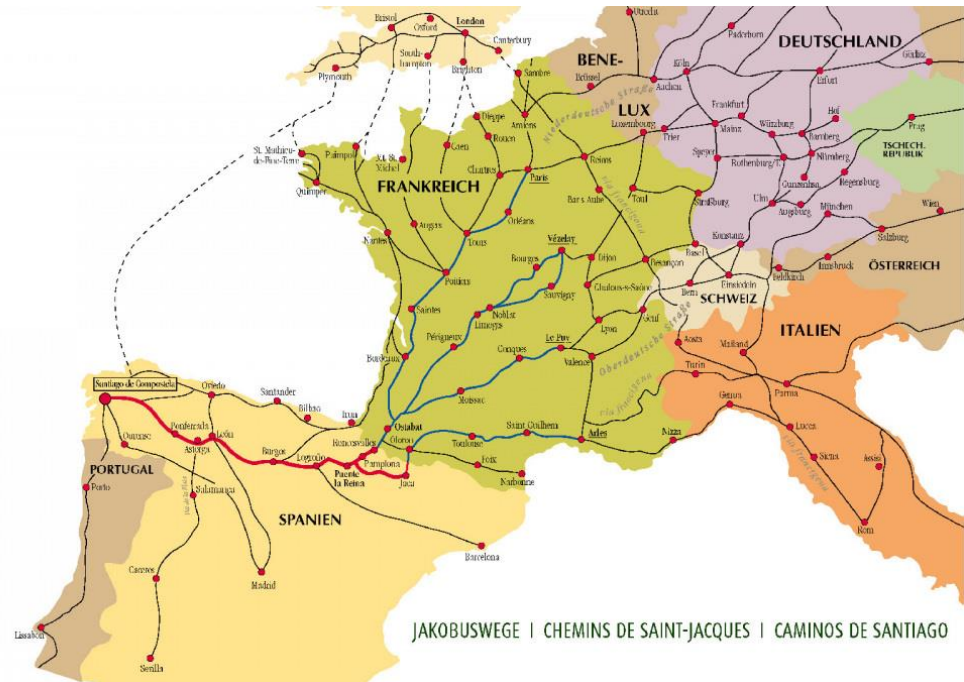
⁸ [Telex: A legvadregényesebb El Camino: végig a tengerparti hegyi útvonalon](#)

Na Madžarskem je za pot do Lébénya mogoče uporabiti več označenih romarskih in pohodniških poti, ki vodijo iz **Monoštra**, slovenski del romarske poti pa bi bil še posebej pomemben za povezavo Madžarske s potmi Camina na zahodu, kar bi omogočilo dostop do zadnjega počivališča apostola svetega Jakoba prek Italije.

Cerkve in kapelice ob poti ponujajo posebno doživetje za udeležence, saj imajo vsaka svojo zgodovino in duhovni pomen.

V Sloveniji poteka Jakobova pot skozi slikovite pokrajine, vključno z mestoma Maribor in Ptuj, kjer lahko romarji odkrivajo lokalno versko in kulturno dediščino. To je tudi posebna priložnost za vernike in turiste iz obeh držav, da skupaj doživijo romanje in spoznajo kulturne vezi med državama. V Sloveniji se bo pot svetega Jakoba razvijala kot drevesno deblo z vejami in listi, ki doseže vsako vas in prek katerega želijo svojo zgodovino, kulturo in umetnost deliti z romarji iz drugih držav.

Slovenska vas Kobilje je edina, kjer se stikata dve znameniti romarski poti, Jakobova in Martinova.

Slika 5 Mreža poti svetega Jakoba v Evropi | https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Szent_Jakab-%C3%BA

Pot biserov / Via margaritarum Zahod

Pot in njen pomen

Pot biserov (latinsko *Via Margaritarum*) je še ena pomembna romarska pot, ki temelji na čaščenju Marije in povezuje Madžarsko in Avstrijo. Ime poti se nanaša na prispodobo »biserov«, ki predstavljajo različne verske kraje kot dragulje ob poti. Pot biserov je še posebej pomembna za krščansko tradicijo in čaščenje Marije, saj lahko romarji obišejo svetišča, povezana z Devico Marijo, ter uživajo v bogati verski in kulturni izkušnji.

Zahodni del poti biserov, ki smo ga v naši raziskavi izpostavili, ker vodi po Železni županiji v Mariazell, ni le verskega in duhovnega, temveč tudi kulturnega in turističnega pomena, saj povezuje čaščenje Marije, verske tradicije in dediščino lokalnih skupnosti. Ta pot romarjem ponuja priložnost, da pridejo v globlji stik z najpomembnejšimi kraji krščanske vere in kulture, hkrati pa imajo koristi od osebnih in skupnostnih izkušenj.

Zgodovinski pregled

Via Margaritarum, znana tudi kot Pot biserov, je srednjeveška romarska pot čez Madžarsko in Avstrijo (povezuje Mátraverebély in Mariazell).

Cesta je povezovala cerkvena in kulturna središča srednjeveške Madžarske, zato je imela pomembno vlogo pri krščanskih romanjih.

Trase in postaje

Zahodni del poti se začne v Budimpešti in vodi proti Avstriji, s pomembnejšimi postajami v Budimpešti, Esztergomu, Székesfehérváru, Veszpremu, Celldömölku in Mariazelli.

Trasa poti večinoma sledi trasam srednjeveških cest, po katerih so nekoč potovali romarji.

Verski in kulturni pomen

Via Margaritarum povezuje svete kraje in zgodovinske spomenike, ki so imeli pomembno vlogo v srednjeveški krščanski duhovnosti.

Pot poteka skozi svete kraje, kot sta Mátraverebély-Szentkút in Mariazell, ki so za madžarske romarje še posebej pomembni.

Priljubljenost

Zaradi promocije poti postaja romanje vse bolj priljubljeno, k priljubljenosti romarske poti Via Margaritarum na Madžarskem pa sta prispevali tudi njena prehodnost in ustrezna označenost.

Za nastanitev in oskrbo romarjev poskrbijo številni romarski nastanitveni objekti in drugi infrastrukturni elementi (npr. dodatne nastanitve, gostinske storitve) ob poti.

Prihodnost in razvojne priložnosti poti

Za nadaljnji razvoj in promocijo poti Via Margaritarum je mogoče organizirati številne programe in dogodke, ki bodo pripomogli k večjemu številu romarjev in povečali turistično vrednost poti.

Določitev zahodne veje poti je odličen primer, kako z uporabo izkušenj drugih romarskih in pohodniških poti vzpostaviti kakovostno romarsko pot!

Slika 6 Pot biserov / Via Margaritarum West | <https://turistautak.openstreetmap.hu/turut-4057053>

Romanja, romarski kraji v Sloveniji

V Sloveniji živi veren narod in poleg dveh najpomembnejših romarskih poti (sv. Martina in sv. Jakoba) je v Sloveniji več romarskih krajev in svetišč, posvečenih predvsem Mariji, ki jih verniki redno obiskujejo. Med njimi je bazilika na Brezjah, ki je bila leta 2000 razglašena za narodno svetišče, skladno s projektnim območjem pa se osredotočamo predvsem na kraje, povezane s prekmurskimi naselji na slovensko-madžarskem obmejnem območju.

Romanje v slovensko narodno svetišče Device Marije - Brezje

Marija Pomagaj Brezje / Bazilika Blažene Device Marije

Brezjanska bazilika, znana tudi kot Marijino svetišče, je eden najpomembnejših svetih krajev v Sloveniji, ki vsako leto privabi na tisoče romarjev. Romanje k Devici Mariji je za Slovence velikega pomena, mnogi med njimi – zvesti svoji zaobljubi – še vedno prihajajo peš. Namen romanj v svetišče je duhovno očiščenje in kontemplacija na priprošnjo Device Marije. Bazilika na Brezjah je pomemben romarski cilj ne le za Slovence, temveč tudi za vernike iz sosednjih držav. Številni romarji so po svojih molitvah poročali o nenavadnih dogodkih in čudežnih ozdravitvah.

Zgodovina svetišča sega v 19. stoletje, ko so številna čudežna ozdravljenja in spreobrnjenja pripisovali priprošnji Device Marije. Marijina ikona v središču svetišča je kraj posebnega čaščenja, ki ga verniki pogosto obiskujejo, da bi si zagotovili duhovno tolažbo in uteho. Obiskovalci bazilike si lahko ogledajo Marijino podobo v svetišču, lahko pa se udeležijo tudi svete maše.

Do bazilike v Brezju je mogoče priti iz več smeri, poti skozi gorato pokrajino romarjem ponujajo posebno doživetje. Poti pogosto vodijo skozi majhne vasi in mesta, kjer lahko romarji spoznajo lokalne običaje in kulturo. Lokalne skupnosti romarjem nudijo topel sprejem in priložnost, da se poglobijo v svoje versko življenje.

Ena od posebnosti romanja v baziliko Blažene Device Marije je skupna izkušnja, ko udeleženci skupaj molijo, pejejo in delijo svojo vero. V svetišču potekajo različni verski dogodki in praznovanja, na katerih lahko romarji skupaj praznujejo in spoznajo slovenske verske tradicije. Takšna skupna doživetja krepijo vezi med verniki in prispevajo k duhovnemu razvoju.

Marijina romarska pot, ki povezuje Marijina svetišča v Sloveniji in na Hrvaškem

Marijina romarska pot (hrvaško: Marijanski hodočasnički put) je mreža več kot 700 km označenih pohodniških poti, ki povezuje Hrvaško in Slovenijo ter poteka skozi različna Marijina svetišča, cerkve in kapelice. V Sloveniji je dolga 409 km, na Hrvaškem pa 393 km. Njena najpomembnejša romarska središča so Ptujška Gora in Svete gore nad Bistrico ob Sotli, kjer obstaja dolga tradicija romanja, ter romarsko središče Marija Bistrica na Hrvaškem, ki je tudi hrvaško narodno svetišče.

Pot ponuja doživetja za ljubitelje narave, kulturne dediščine in romarje ter prikazuje bogato versko tradicijo regije.

Romarska pot je dobro označena ter opremljena s postajališči in informacijskimi tablami. Na informacijskih tablah so na voljo zelo koristne informacije in podatki, ki jih delijo z romarji.

Pot je del mednarodne Marijine poti, ki poteka od Częstochowe (Poljska) prek Levoče (Slovaška) do Mariazella (Avstrija), skozi Ptujško Goro in Svete Gore v Sloveniji ter Marijo Bistrico na Hrvaškem.

Razvoj in promocija poti, vključno s pripravo turističnih paketov in romarskih produktov, prilagojenih potrebam romarjev, sta potekala v okviru programa čezmejnega sodelovanja Interreg 2007-2013 Slovenija-Hrvaška.⁹

⁹ <http://www.si-hr.eu/map/marys-pilgrimage-route/>

Romarski kraji pokrajine Hetés

Župnija Dobrovnik je bila dolga leta glavno sakralno središče verskega življenja v vaseh pokrajine Hetés, pomembno vlogo pa so imeli tudi obiski okoliških romarskih krajev ali posebnih prikazovanj in čudežev. Med njimi so bili cerkev Svete Trojice v Lendavi, kapela svetega Vida pri izviru v bližini vasi Dobrovnik in Marijino drevo v Radmožancih.

»Povezanost prebivalcev Hetésa s cerkvijo v Dobrovniku je še vedno v ljudskem spominu. Iz nekaterih vasi so v Dobrovnik vodile poti »pod vrtovi«, ki so jih ljudsko imenovali »mašne poti«. To je bila najkrajša pot do župnijske cerkve.«¹⁰

Po Trianonski pogodbi so bile vasi v Hetésu razdeljene, po pridružitvi Evropski uniji pa je meja znova postala prehodna za prebivalce obmejnega območja, in danes vse več romarjev z Madžarske obiskuje izvir Svetega Vida ali pa Marijino drevo v Radmožancih.

Romarski kraj Marijinega prikazovanja v Radmožancih

Podobno kot romanje na Brezje je tudi vas Radmožanci, ki je bližje madžarski meji, pogost romarski cilj slovenskih in madžarskih vernikov.

O hrastu v Črnem gozdu, pri katerem se je prikazala Devica Marija, kroži veliko legend in zgodb. Zaradi tega so tja množično prihajali ljudje iz okoliških držav, kar po drugi svetovni vojni ni bilo vseč takratnim oblastem, zato so bili mnogi kaznovani in celo zaprti.

»Kljub prepovedi so ljudje v težkih časih in stiskah prihajali k Devici Mariji in podprli svoje zaobljube s kipi Device, lističi, svetimi slikami, rožnimi venci... in odnašali lubje drevesa, ki naj bi imelo čudežno zdravilno moč. Še danes romarji od blizu in daleč v skupinah prihajajo k Marijinemu drevesu, kjer v naročju prostranega radmožanskega gozda iščejo duhovni mir, tolažbo in čudeže.«¹¹

¹⁰ Doktorska disertacija Zoltána Lendvaija Kepeja »Hetés falvainak népessége és gazdálkodása a 18-20. században«

¹¹ Vir: Ella Pivar: Radmožanci-Radamos Zarándokhely Mária-fa a radamosi erdőben. Razvojni center Občine Lendava

Dandanes vse več Madžarov obiskuje Márijino drevo v Radmožancih, ki se razvija v nov skupni romarski kraj za prebivalce Hetésa na madžarski in slovenski strani meje.

Izvir Svetega Vida

Svetega Vida so še posebej spoštovali kmetje, zlasti v prekmurski regiji. Zato ni naključje, da je Vidova kapelica na tem mestu, kjer vsako leto praznujejo Vidov dan. Na mestu sedanje kapele so leta 1828 župljani župnije Bogojina zgradili cerkev. V neposredni bližini kapelice izvira izvir, njegova voda pa naj bi imela zdravilne lastnosti. Kapelica se nahaja v bližini vasi Strehovci, na pobočju nad Bukovniškim jezerom, in pripada župniji Bogojina.

Prekmurska legenda o vodnjaku svetega Vida v Dobrovniku je prav tako povezana s tremi zgodbami. Prva govori o potopljenem samostanu, izvir pa je znan tudi pod imenom Dojenčkov vodnjak, saj so tja vodili otroke, da bi se izognili bolečinam v očeh. Druge zgodbe govorijo o pastirju, ki si je v vodi umil oči in si povrnil vid. V tretji zgodbi je partizan med drugo svetovno vojno streljal v kapelico in zaradi kršitve svetišča hudo zbolel ter dolgo trpel, vendar ni mogel umreti.

Vidov izvir in praznovanje Vidovega dne še vedno igrata pomembno vlogo v življenju prebivalcev Dobrovnika. 15. junija, na Vidov dan, je vedno bilo proščenje: Madžari so šli k maši ob osmih, Slovenci pa ob desetih, prvo mašo je obhajal dobrovniški župnik, Slovincem pa je maševal župnik iz Bukovnice. Družine so se na proščenje vedno odpravile peš, otroci običajno v spremstvu starih staršev, starejši in večji otroci pa so se jim pridružili pozneje. To je morda eden od razlogov za priljubljenost kraja, ki je postal ne le romarski kraj, temveč tudi priljubljen kraj za rekreacijo in duhovno polnjenje.

»Po besedah domačinov je umivanje in pitje vode iz izvira nekaterim ljudem izboljšalo vid. Tudi tisti, ki dvomijo v skrito in nevidno, a čudežno moč narave, bodo deležni njene blagodejnosti.«

Vir: <https://www.dobrovnik.si/objava/87857> - spletna stran občine Dobrovnik

Še danes na tisoče ljudi vsako leto obiše izvir, kjer so bioenergetiki ustvarili tako imenovani energijski park. Ljudje še danes verjamejo v zdravilno moč izvira in njegovo vodo v

steklenicah nosijo domov, čeprav so se kraj in z njim povezani zdravilni upi spremenili in prilagodili sodobnemu času, vendar to ni zmanjšalo verske vrednosti kraja.

Predstavitev metodologije raziskave

Namen pričujoče raziskave je bil raziskati poznavanje romarskih poti in krajev ter podati celovito sliko romarskega turizma na slovensko-madžarskem obmejnem območju, s posebnim poudarkom na običajih na romanjih ter infrastrukturi in storitvah.

V študiji sta bili uporabljeni dve glavni metodi: anketni vprašalnik in osebni intervjuji. Kombinacija metod je omogočila kombinirano analizo kvantitativnih in kvalitativnih podatkov, s tem pa tudi globlji in natančnejši vpogled v izkušnje, težave in predloge, povezane z romanji.

Anketni vprašalnik

Namen anketnega vprašalnika je bil oceniti navade in potrebe romarjev ter zbrati njihova mnenja o infrastrukturnih elementih. V anketi so bila zastavljena naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kdo se udeležuje romanj in kaj jih motivira?
- Katera romanja iščejo in kako pogosto se jih udeležujejo?
- Kje in na podlagi katerih informacij so našli pozive k romanju?
- Katere infrastrukturne in storitvene vrzeli so romarji občutili na svojih poteh?
- Katere storitve iščejo romarji med svojim romanjem (nastanitev, prehrana, informacije itd.)?

Vprašalnik je omogočil strukturirane odgovore udeležencev, kar je omogočilo uporabo lestvic in možnosti, da so bili odgovori primerljivi in primerni za analizo. Izpolnjeni vprašalniki so bili predhodno pilotno preizkušeni v manjših skupinah, da bi zagotovili, da so vprašanja razumljiva in zastavljena na način, ki je bil primeren za anketirance.

Vprašalniki so bili tako v Sloveniji, kot na Madžarskem izpolnjeni poleti/jeseni 2024.

Anketiranci:

- Slovenija 101 oseba
 - Študenti 46 oseb
 - Odrasli 55 oseb
- Madžarska 88 oseb
 - Študenti 26 oseb
 - Odrasli 62 oseb

Osebni intervjuji

Da bi dobili globlji vpogled v izkušnje romarjev ter podrobneje raziskali njihove izkušnje in pričakovanja v zvezi z romanji, bomo podatke iz anketnega vprašalnika dopolnili z osebnimi intervjuji. Med intervjuji so lahko anketiranci v nadaljevanju podrobneje izrazili svoja stališča v zvezi z:

- osebnimi izkušnjami in pričakovanji v zvezi z romanji.
- zaznamimi pomanjkljivostmi, ugotovitvami v infrastrukturi in storitvah.
- duhovnimi, verskimi in skupnostnimi vidiki romanja.

Osebni intervjuji so kombinacija odprtih in zaprtih vprašanj, ki anketirancem omogočajo, da izrazijo svoja podrobna mnenja, hkrati pa omogočajo strukturirano analizo. Potem ko so bili intervjuji posneti, so bili podatki podrobno analizirani, odgovori pa tematizirani, da bi se na njihovi podlagi oblikovala nadaljnja priporočila za izboljšave. Med osebnimi intervjuji so romarji, organizatorji romanj, župniki, turistični delavci in razvijalci projektov delili svoje osebne izkušnje in mnenja, pri čemer so pogosto potrdili povratne informacije, prejete med anketnim vprašalnikom.

Osebni intervjuji : 11 oseb

- Slovenija 4 osebe
- Madžarska 7 oseb

Obdelava in vrednotenje podatkov

Podatki, zbrani z vprašalniki in intervjuji, so bili kvantitativno in kvalitativno analizirani. Kvantitativni podatki so bili obdelani s statističnimi metodami, kvalitativni pa s tematsko analizo. Priporočila in predlogi na podlagi pridobljenih rezultatov bodo pripomogli k izboljšanju romarskih poti, zlasti za izpolnitev potreb po infrastrukturi in storitvah. Rezultati bodo uporabljeni pri prihodnjih projektnih aktivnostih, povezanih z organizacijo in razvojem romarskih poti ter izobraževalnimi aktivnostmi.

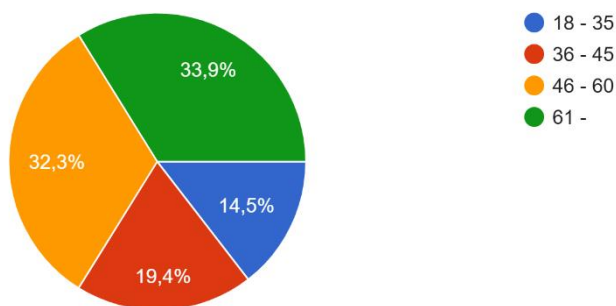
Analiza informacij, pridobljenih z vprašalnikom – madžarska stran

Rezultati ankete z vprašalnikom za odrasle madžarske romarje

1. Porazdelitev po starosti

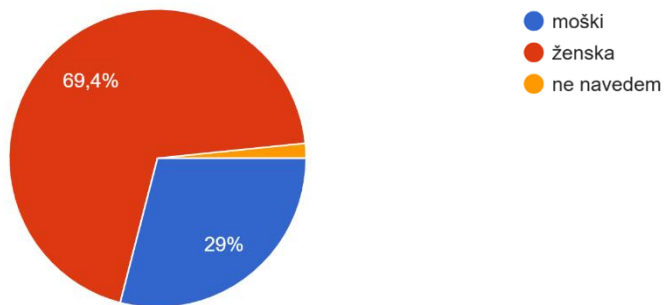
62 oseb, ki so izpolnile vprašalnik, je pripadalo različnim starostnim skupinam, pri čemer je bilo največ anketirancev **starih 61 let in več** (33,9 %), takoj za njimi pa je bila starostna skupina od 46 do 60 let (32,3 %). 1/3 anketirancev je bila romarjev, mlajših od 45 let. Preostali anketiranci so spadali v starostno skupino od 36 do 45 let (19,4 %) in med mlade od 18 do 35 let (14,5 %).

Zanimiv vpogled v zanimanje za romanja omogoča starostna porazdelitev anketirancev, saj imajo mlajše ali starejše starostne skupine različne motive in potrebe za romanjem. Mlajša starostna skupina morda išče pustolovščino in duhovno izkušnjo, medtem ko starejša starostna skupina morda bolj poudarja verski pomen in izkušnjo skupnosti.

2. Razčlenitev po spolu

Podatki kažejo, da so v raziskavi sodelovali tako moški kot ženske, pri čemer je bilo skoraj 2/3 anketirancev žensk. To odraža trend, da ženske pogosto v večjem deležu sodelujejo pri dogodkih in raziskavah, povezanih z romanji.

3. Razčlenitev po kraju prebivališča

Vprašalnik je izpolnilo 62 oseb, ki živijo na Madžarskem, večinoma v mestu, vendar iz različnih delov Madžarske, vključno z Budimpešto ter manjšimi mesti in vasmi v Železni županiji. Geografski položaj prebivališča lahko vpliva na preference anketirancev, zlasti glede razdalje, ki so jo pripravljene prepotovati, da bi prišli do romarske poti oziroma kraja. Podeželski anketiranci so morda bolj nagnjeni k obisku regionalnih romarskih krajev, medtem ko so za prebivalce večjih mest pomembna tudi logistična in infrastrukturna vprašanja.

4. Poznavanje romarskih poti

Večina anketirancev pozna romarske kraje ne le na Madžarskem, ampak tudi v drugih priljubljenih evropskih državah, odgovori pa vključujejo bolj in manj znane evropske romarske poti in kraje. Po drugi strani pa so imeli anketiranci bistveno manj informacij o romarskih krajih na slovenskem ozemlju.

Romarske poti in kraji na Madžarskem

Najpogostejši **romarski kraji in romarske poti na Madžarskem** so bili:

Marijina pot - to je ena najpogosteje omenjenih romarskih poti, ki povezuje več svetišč, kot so Máriapócs, Matraverebély-Szentkút, Máriagyúd in Mariazell. Pot privablja veliko število romarjev in se začne na različnih točkah v državi.

Máriapócs - pomembno marijansko svetišče na severovzhodu Madžarske, ki ga prečka več marijanskih poti. Svetišče je zelo obiskano in mnogi romarji prihajajo sem po duhovno obnovo.

Mátraverebély-Szentkút - eno najpomembnejših madžarskih romarskih središč, ki je tudi pogost romarski cilj. Med potmi, ki potekajo skozi kraj, sta Marijina pot in pot svetega Martina.

Celldömölk - še eno pomembno romarsko svetišče, znano tudi kot »mali Mariazell«, je del Marijine poti in ima velik romarski obisk.

Pot svetega Martina - Ta pot se pogosto omenja in je povezana predvsem s Sombotelom, kjer se je rodil sveti Martin. Na poti je mogoče obiskati več cerkva in romarskih krajev.

Pusztacsatár in Vasvár - Tudi ti dve lokaciji sta priljubljeni med romarji in ju pogosto obišejo kot del Marijine poti.

Máriagyúd: priljubljena med romarji na jugu Madžarske, prav tako je bila večkrat omenjena.

Esztergom kot zgodovinsko madžarsko versko središče ima pomembno vlogo in je osrednji romarski cilj.

Madžarski Camino - romarska pot na Madžarskem po vzoru španskega Camina, ki povezuje več svetišč in postaja vse bolj priljubljena med madžarskimi verniki.

Camino Benedictus in Pot biserov - Ti poti sta manj znani, vendar se omenjata med odgovori, in povezujejo tudi romarske kraje.

Glede na znanje anketirancev kraji, ki jih madžarski romarji najpogosteje obiskujejo in poznajo, odražajo verske, zgodovinske in kulturne povezave. Odgovori kažejo, da ima Marijina pot pomembno vlogo pri romanjih na Madžarskem, verjetno zaradi dejstva, da je do pomembnih svetišč, kot sta Máriapócs in Mátraverebély-Szentkut, mogoče priti iz več smeri. Te poti in kraji povezujejo grkokatoliško in rimskokatoliško tradicijo ter vključujejo številna druga manjša svetišča. Posebnega pomena je pot svetega Martina, saj je dragocena ne le z verskega, temveč tudi z zgodovinskega in kulturnega vidika.

Manjši, a priljubljeni kraji, kot so Vasvár, Pusztacsatár in Csatka, imajo pomembno vlogo v verskem življenju lokalnih skupnosti in pri negovanju lokalnih tradicij, kar je pogosto omenjeno v odgovorih.

Romarske poti in romarski kraji v Sloveniji

Iz odgovorov je razvidno, da večina udeležencev (65 %) ne pozna **slovenskih romarskih poti** ali romarskih krajev, kar lahko pomeni, da je slovenski romarski turizem med madžarskimi romarji, ki so izpolnili vprašalnik, manj znan.

Najpogosteje omenjeni romarski kraji in poti v Sloveniji so bili:

Pot svetega Martina - romarska pot svetega Martina povezuje pomembne kraje iz življenja škofa svetega Martina.

Marijina pot - Marijina pot, ki povezuje marijanska svetišča v več državah, je najbolj znana romarska pot v Srednji Evropi. V Sloveniji je bila »Marijina romarska pot« razvita v okviru prejšnjega programa sodelovanja med Slovenijo in Hrvaško ter povezuje slovenska in hrvaška marijanska svetišča na jugovzhodu države. Pot je povezana tudi z mednarodno mrežo Marijine poti v smeri sever-jug: Częstochowa (Poljska) - Levoča (Slovaška) - Mariazell (Avstrija) - Ptujška Gora in Sveta Gora (Slovenija) - Marija Bistrica (Hrvaška).

Maribor, Celje in Ljubljana so tri vodilna slovenska mesta, v katerih se nahajajo znamenitosti verskega in kulturnega pomena. Cerkve v Mariboru in Celju ter zgodovinske cerkve v Ljubljani so pomembne postojanke za romarje.

Ptujska Gora - eden najbolj znanih slovenskih romarskih krajev, kjer je Marijino svetišče posebna atrakcija za romarje. Cerkev je znana po svoji čudoviti gotski arhitekturi in ima dolgo zgodovinsko tradicijo.

Glede na odgovore je poznavanje slovenskih romarskih krajev verjetno manjše, ker ti kraji niso povezani z romarskimi potmi na Madžarskem.

Mednarodne romarske poti in kraji

Glede **mednarodnih romanj** anketiranci poznajo več **mednarodnih romarskih** krajev in poti. Med najpogosteje omenjenimi kraji so El Camino, svetišče Şumuleu Ciuc, Mariazell, Lurd, Medžugorje in Fatima. El Camino je še posebej priljubljen kot najbolj znana krščanska romarska pot v Španiji, ki vodi v Santiago de Compostela, omenjeni pa so bili tudi Rim ter več srednje- in vzhodnoevropskih svetišč z veliko versko in zgodovinsko vrednostjo.

El Camino (Pot svetega Jakoba) - El Camino, znan tudi kot Pot svetega Jakoba, je ena najbolj znanih romarskih poti na svetu, ki vodi v Santiago de Compostela, kjer se nahaja grob apostola svetega Jakoba. Različni odseki poti »El Camino« vsako leto privabijo več sto tisoč romarjev, ki jo obišejo, da bi poglobili svojo vero in pridobili duhovno izkušnjo.

Şumuleu Ciuc (Romunija) - Şumuleu Ciuc se nahaja v Transilvaniji in je posebnega pomena za madžarske romarje. Kraj je znan po binškoštnem proščanju, ki vsako leto privabi vse več vernikov. Şumuleu Ciuc s kapelo Device Marije in okoliškimi gorami obiskovalcem ponuja duhovno obogatitev.

Mariazell (Avstrija) - eno najpomembnejših avstrijskih svetišč, še posebej priljubljeno med romarji iz Srednje Evrope. Marijin kip v baziliki je že stoletja osrednji predmet molitve in pomembna postaja na Marijini poti.

Lurd (Francija) - Svetišče, znano po Marijinih prikazovanjih, vsako leto privabi na milijone obiskovalcev, ki iščejo ozdravitev in duhovno uteho. Mesto je znano tudi po svetem izviru, za katerega verniki verjamejo, da ima zdravilno moč.

Medžugorje (**Bosna in Hercegovina**) - kraj, znan po Marijinih prikazovanjih, ki so se začela leta 1981. Od takrat je kraj postal pomembna postojanka katoliških romarjev, ki iščejo duhovno očiščenje in umik vase.

Fatima (Portugalska) - znana po Marijinih prikazovanjih trem pastirskim otrokom leta 1917. Fatima je eden najbolj znanih katoliških romarskih krajev na svetu in je povezana s sporočilom miru in vere.

Częstochowa (Poljska) - Slavna ikona Črne Madone se nahaja v samostanu Jasna Gora na Poljskem in jo vsako leto obiše veliko romarjev.

Rim (Italija) - Rim je središče katoliške cerkve in ponuja številne romarske kraje, med drugim Vatikan in baziliko svetega Petra.

Assisi (Italija) - rojstni kraj svetega Frančiška, mesto s sporočilom ponižnosti in ljubezni do narave.

Taizé (Francija) - Taizé je sedež ekumenske skupnosti, ki širi sporočilo miru in razumevanja ter je priljubljen med mladimi z vsega sveta.

93,5 % tistih, ki so izpolnili vprašalnik, je že bilo na eni od romarskih poti, ki so jih omenili, le štirje anketiranci so odgovorili, da ne. Od teh bi bila dva odprta za romanje, vendar so se vsi sklicevali na to, da niso mogli/ne morejo na romanje zaradi finančnih težav.

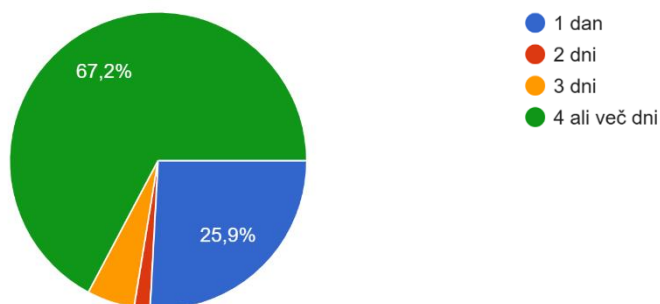
5. Ugotovitve in izkušnje med romanji

Splošne in organizacijske informacije ter pripombe o romanjih

Anketiranci so običajno ocenili svoje izkušnje z romanji na Madžarskem, pri čemer je skoraj polovica anketirancev omenila Marijino pot, Marijina svetišča (Marijina pot / Máriapócs / Mátraverebély-Szentkút / Celldömölk) in romarsko pot svetega Martina.

Večino jih motivirajo duhovne/intelektualne (85 %) in verske (83 %) potrebe, ki jih dopolnjujejo kulturne in naravne vrednote.

Skoraj dve tretjini anketirancev se je udeležilo daljšega večdnevnega romanja, četrtnina pa se jih je raje odločila za enodnevno romanje.

Približno 60 odstotkov anketirancev dobi informacije o romanjih iz svojega ožjega kroga, večina od prijateljev, sorodnikov ali v okviru svete maše. Približno polovica jih uporablja tudi internet, manjši delež pa je do njih prišel prek različnih medijev.

Približno 70 odstotkov anketirancev meni, da so najbolj priljubljena romanja, ki jih organizirajo cerkve ali civilna - verska - združenja, 6,9 odstotka jih je izbralo potovalno agencijo, preostalih 20 odstotkov pa je romanje načrtovalo individualno ali z manjšo skupino prijateljev. Jasno je, da so med odraslimi najbolj priljubljena skupinska romanja, vendar je tudi jasno, da vse več ljudi organizira romanja za majhne skupine družinskih članov in prijateljev.

Glede na odgovore romarjev jih je večina (75,4 %) informacije pridobila s strani organizatorjev in vodnikov, 28 % jih je uporabljalo papirnate zemljevide, 16 % pa publikacije. Odgovori so pokazali tudi, da so digitalne naprave vse bolj priljubljene, tudi med odraslimi, saj je tretjina (33,3 %) navedla, da so med romanjem uporabljali (tudi) mobilno aplikacijo.

Med anketiranci so najbolj priljubljena peš romanja, sledijo pa jim organizirana romanja za obisk določenega kraja. Odvisno od kraja bivanja udeleženci za pot do kraja odhoda navadno uporabljajo eno od oblik prevoza - avto, javni prevoz -, domačini pa pridejo peš.

Informacije o infrastrukturi, storitvah in programih

Udeleženci so bili izrecno zadovoljni s kakovostjo romarskih poti, infrastrukture in storitev, saj jih več kot 60 % ni opazilo nobenih pomanjkljivosti. Štirideset odstotkov jih je menilo, da je število počivališč, klopi, košev za smeti, stranišč in možnosti za dostop do pitne vode nezadostno, pritožili pa so se tudi nad označevanjem, veliko ljudi pa je menilo, da manjkajo brošure in informativno gradivo o romarskih krajih.

Kakovost in prehodnost poti so ocenili kot dobro, vendar so imeli manjše težave z oznakami, tako usmerjevalnimi kot informativnimi, je pa večina povedala, da so po oznakah lahko jasno prepoznali pot.

Kljub ugotovljenim pomanjkljivostim so bile romarske poti dobro vzdrževane in prijetne ter so zagotavljale izkušnjo, ki so jo romarji pričakovali in ki so jo okrepile uporabljene storitve ter kulturne in zgodovinske vrednote.

Pozitivno je bila komentirana tudi dostopnost romarskih krajev, na podlagi pripomb o infrastrukturnih razmerah pa je mogoče ugotoviti, da so na voljo objekti za osnovne potrebe in prostori za molitev/počitek (npr. stranišča, vodnjaki, počivališča, klopi, koši za smeti), vendar so v bližini romarskih krajev bolj omejeni objekti za prehrano, trgovine z živili, kulturni programi in informacijske točke. 67 % anketirancev je opazilo

pomanjkljivosti pri objektih v romarskih krajih, večinoma so nezadovoljni s številom stranišč, počivališč, klopi in kašipotov, manjkajo pa tudi koši za odpadke in različno informativno gradivo. Na splošno pa so bili zadovoljni z infrastrukturo in storitvami, ki so bile na voljo, vendar so bila mnenja o številu prenočišč različna. Glede nastanitve večjih skupin je bilo ugotovljeno, da so kraji prenatrpani, kar je bil tudi razlog za zaznane pomanjkljivosti glede zadovoljevanja osnovnih potreb.

Danes je vse bolj priljubljeno tudi raziskovanje širše okolice romarskih krajev. Poleg verskih vrednot je za obiskovalce zanimiva tudi kulturna in zgodovinska vloga teh krajev, zato se jim zdi koristno, da dobijo informacije o tem. Več jih je pripomnilo, da bi bilo treba več pozornosti nameniti usklajevanju vzporednih programov, saj so odprti in jih zanima več informacij o krajih.

6. Povzetek ocen in predlogov za izboljšave

Glede na prejete odgovore so na Madžarskem najbolj priljubljene Marijine romarske poti, Marijina svetišča in Poti svetega Martina, ki jih obiskujejo zaradi duhovne in verske obogatitve, vendar so tesno povezane tudi z odkrivanjem kulturnih in naravnih vrednot. Večina anketirancev se je udeležila daljših romanj, vendar ugotavljamo tudi, da se vse več ljudi odloča za enodnevna romanja.

Večina ljudi informacije o romanjih dobi od prijateljev, sorodnikov ali med sveto mašo, pomembno vlogo pa imajo tudi internet in drugi mediji. Najbolj priljubljena so romanja, ki jih organizirajo cerkve ali verska združenja, veliko pa je tudi individualnih romanj in romanj v manjših skupinah. Med romanji imajo pri zagotavljanju informacij vse pomembnejšo vlogo organizatorji in turistični vodniki ter digitalna orodja, kot so mobilne aplikacije. Kakovost in prehodnost poti sta bili na splošno deležni pozitivnih povratnih informacij, vendar so romarji opozorili tudi na nekatere pomanjkljivosti, kot so majhno število počivališč, stranišč, možnosti za odvzem pitne vode, klopi in košev za smeti. Infrastruktura, zlasti storitve, povezane z osnovnimi potrebami, je bila na splošno ustrezna, vendar so bili romarski kraji za večje skupine včasih prenatrpani.

Anketiranci so pozitivno ocenili tudi kulturne in verske vrednote romarskih krajev ter kakovost zagotovljenih informacij. Glede na omejeno število gostinskih storitev in dopolnilnih kulturnih programov bi lahko ta področja opredelili kot področja, ki jih je treba razvijati.

Potrebe po razvoju infrastrukture: tudi starejša starostna skupina je aktiven uporabnik digitalnih naprav, vse več jih uporablja mobilne aplikacije, iz odgovorov pa je razvidno, da možnosti digitalizacije ne zanimajo le mladih, npr. za dostop do aplikacij za zbiranje pečatov. Potrebujejo tudi možnost polnjenja svojih telefonov. V primerjavi z mladimi imajo skromnejše potrebe po storitvah v zvezi z nastanitvijo in prehrano, vendar obe starostni skupini menita, da je število počivališč in sanitarij nezadostno, zlasti za romanja večjih skupin.

Vključevanje interaktivnih elementov: udeležence zanimata preteklost in zgodovina romarskih krajev, zato radi sodelujejo pri pripovedovanju in predstavitvi informacij. Pomembno je upoštevati, da bi jih lahko zanimala vsa predavanja, ki potekajo, vendar jih je več navedlo, da je njihova izbira omejena s finančnimi sredstvi.

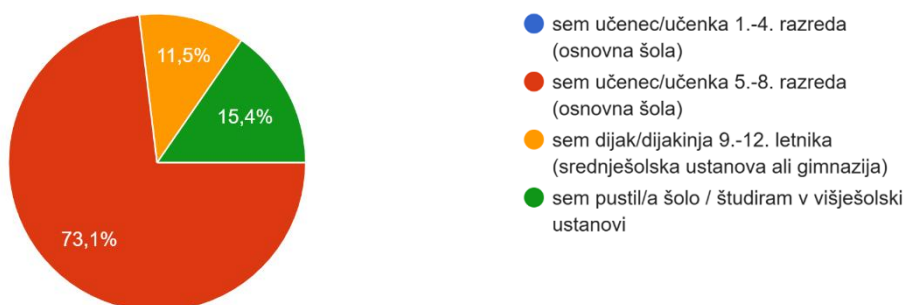
Izboljšanje orientacijskega sistema in digitalizacije: starejši so poleg mlajših vedno bolj odprti za digitalne rešitve. Poleg uporabe elektronskih naprav in aplikacij bi morali programi vključevati tudi možnost polnjenja telefonov. Izboljšanje sistema za iskanje poti, na primer z uporabo interaktivnih zemljevidov in označevalnikov poti, lahko udeležencem pomaga pri orientaciji.

Optimizacija programov: programe je treba oblikovati tako, da ustrezajo potrebam različnih starostnih skupin. Tako mladi kot starejši cenijo izkušnjo duhovnosti ter razprave in srečanja, ki gradijo skupnost. Poleg tega imajo pomembno vlogo romarski vodniki, saj lahko s svojimi izkušnjami in strokovnim znanjem pomembno prispevajo k izkušnjam udeležencev. Med programi je priporočljivo vzporedne predstavitve in dejavnosti uskladiti tako, da pritegnejo zanimanje vseh, in po možnosti izkoristiti programe z brezplačnim vstopom.

Rezultati anketnega vprašalnika med madžarskimi dijaki

1. Porazdelitev po starosti

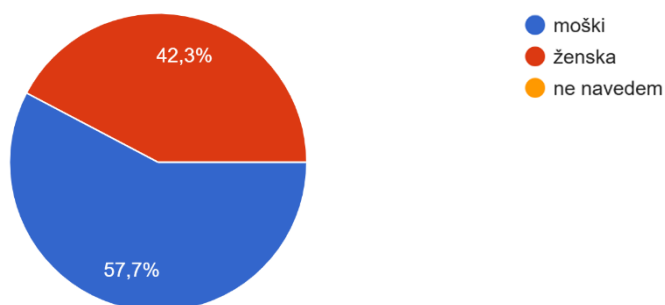
Anketiranci so pripadali različnim starostnim skupinam: večina od 26 učencev, ki so izpolnili anketo, 73 odstotkov, se je šolala v osnovni šoli, 15,4 odstotka jih je končalo srednješolsko izobraževanje (bodisi so že v višješolskem sistemu, bodisi so opustili nadaljevanje šolanja), 11,5 odstotka pa jih je bilo srednješolcev. Pomembno je poudariti, da imajo mlajši in starejši učenci različne razloge za udeležbo na romanjih in zato tudi različne potrebe in izkušnje, npr. mlajše učence bolj zanimajo romanja zaradi druženja in socialnih izkušenj, medtem ko starejše učence motivirajo duhovnost in drugi verski razlogi.

2. Razčlenitev po spolu

Podatki kažejo, da so romanja enako priljubljena med mladimi moškimi in ženskami, več kot polovica (57,7 %) udeležencev moških. To razmerje se je spremenilo med odraslimi anketiranci, kjer je bilo skoraj 70 % anketirancev žensk.

V prihodnjih projektih aktivnostih bi bilo pomembno ohraniti zavzetost mladih moških za romanja, da bi bili tudi kot odrasli aktivni obiskovalci teh dogodkov.

3. Razčlenitev po kraju prebivališča

Vprašalnik je izpolnilo 26 dijakov, ki so vsi živeli na Madžarskem in so za kraj bivanja označili mesta in vasi v Železni županiji. Geografska lega kraja bivanja v tem primeru ni bila pomembna, saj so bili tisti, ki so živeli v vaseh in mestih, odprti za bližnja in bolj oddaljena, tudi mednarodna romanja (npr. hrvaško Medžugorje, ki je med mladimi še posebej priljubljena destinacija).

4. Poznavanje romarskih poti, organizacijske informacije

Anketiranci so navedli le nekaj posebej pomembnih romarskih krajev in poti.

Romanje mladih po sledih svetnikov (<i>Szentpéterfa/Güssing/Rábakethely</i>)	61,54%
Mariazell	11,54%
Međugorje	11,54%
Csehimindszent	3,85%
Sombotel-Gencsapáti	3,85%
Vasvár	3,85%

Večina učencev, 61,54 %, se je udeležila mladinskega romanja »Po sledih svetnikov«, ki ga je organizirala sombotelska škofija in je bilo objavljeno na šoli. Med tridnevni peš

romanjem so mladi spoznavali življenja svetnikov (blaženega Lászla Batthyánya in blaženega Jánoša Brennerja) in imeli priložnost doživeti skupnost, sodelovati pri molitvi, petju in igrah. Cilj programa je bil okrepiti vero mladih in občutek za skupnost.

V prihodnje projektne aktivnosti bi bilo koristno proučiti omenjene kraje in poti ter o tem, zakaj imajo za mlade še posebej pomembno versko in kulturno vlogo.

Romanja so večinoma potekala peš, poročali pa so tudi o romanjih z avtobusom in vlakom.

Mladi imajo raje daljša, večdnevna romanja: večina (57,7 %) jih je romala tri dni, skoraj četrtina (23,1 %) pa jih je romala štiri ali več dni.

5. Ugotovitve in izkušnje pridobljene med romanji

Informacije o infrastrukturi in storitvah

Mlajše starostne skupine so vprašanja o storitvah in infrastrukturi ocenile podobno kot odrasli.

Večina jih je kakovost in prehodnost poti na splošno ocenila z dobro ali zelo dobro, zadovoljni so bili z infrastrukturo, razpoložljivostjo objektov in storitev za osnovne potrebe, vendar jih je skoraj 40 % poročalo o pomanjkljivostih glede nastanitve in sanitarij (npr. stranišč) ter objektov za zbiranje odpadkov.

Njihovi odgovori so tudi pokazali, da mladi bolj skrbijo za kakovosten in hranljiv glavni obrok ter udobno prenočišče, medtem ko so bili starejši glede teh področij manj kritični.

Odgovori na vprašanje o označevanju poti so bili različni. Večina jim ni posvečala veliko pozornosti, saj so bili odvisni od poti in vodnika, drugim pa so se zdeli zadostni ali pa nepopolni.

Na podlagi prejetih povratnih informacij, ki se odražajo v dokumentarnem video povzetku na spletu¹² o ugotovitvah dijakov, ki so prehodili madžarske romarske poti, bi bilo treba večjo pozornost nameniti posodabljanju in vzdrževanju smerokazov ter postavitvi informacijskih tabel. Pri iskanju poti bi lahko pomagala tudi uporaba interaktivnih aplikacij za iskanje poti (npr. kode QR; zemljevidi brez povezave), zlasti za mlajše generacije.

Pripombe o programih in doživetjih z romanj

Večina učencev rada sodeluje v različnih programih. Najbolj priljubljene so:

ekipne igre	61,5 %
kvizi	50,0 %
interaktivne delavnice	30,8 %
sistemi za zbiranje pečatov	23,1 %

Veliko udeležencev je dobilo zanimive in dragocene informacije o kulturnem in verskem pomenu obiskanih krajev, predvsem od romarskih vodnikov (80 %), med predavanji in vodenimi ogledi (64 %), z igrami in kvizi (44 %) ali z informacijskih tabel (24 %). Če jih kakšen romarski kraj ali tema zanima, več informacij o njem večinoma poiščejo na internetu (69,2 %). Odprti so za osebna srečanja in interaktivne pogovore (38,5 %), dodatne informacije pa z veseljem prejmejo prek informacijskih tabel (23,1 %), publikacij v tiskani (15,4 %) ali digitalni obliki (7,7 %).

Interaktivne možnosti učenja bi lahko razširili, na primer z razvojem mobilnih aplikacij, ki znanje posredujejo s pomočjo kvizov. Digitalne aplikacije za zbiranje pečatov so priljubljene pri mlajših učencih. Pri večjih skupinah mladih romarjev so odlično vzdušje in doživetje zagotovile ekipne igre.

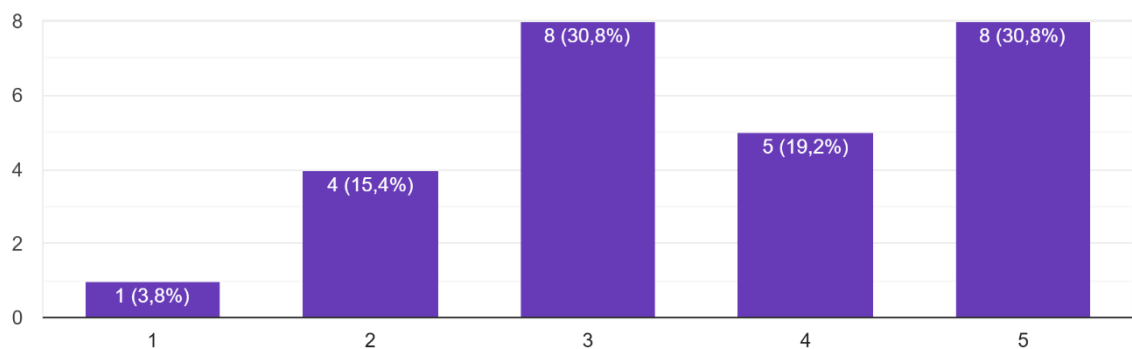
¹² https://youtu.be/svYVZ5ZYNSg?si=tN3aCsOPyYt9y9_9

Da bi udeleženci bolje spoznali romarske kraje, bi morda bilo smiselno dati večji poudarek predstavitvi zgodovinskega konteksta.

Večina anketirancev se je med romanjem počutila dobro (19,2 %) oziroma zelo dobro (73,1 %) in je doživela izkušnje, ki jih je pričakovala, in to ne nujno zaradi storitev in infrastrukturnih zmogljivosti!

V kolikšni meri so storitve, prejete med romarsko potjo (npr. nastanitev, obroki, dejavnosti itd.), prispevale k izkušnji? (najslabša ocena = 1, najboljša ocena = 5)

26 odgovorov

Vzdušje romanja in izkušnje skupnosti so bile na splošno pozitivno ocenjene. Večini - 50 % - je bilo najbolj všeč **vzdušje** romanja, 23,1 % jih je menilo, da je pomembno **navezati nove osebne stike**, 19,2 % so bile všeč informacije o kraju romanja, preostalih 7,7 % pa je menilo, da bodo teme romanja ostale v trajnem spominu.

Želijo se udeležiti romanj na Madžarskem in v tujini, poletnih taborov, dogodkov, na katerih lahko pridobijo versko in kulturno znanje.

Pri oblikovanju programa romanja je treba upoštevati potrebe mladih, na primer z vključitvijo več dejavnosti za krepitev ekipe, rekreativnih iger in duhovnih vaj. Programi bi morali biti bolj prilagodljivi, da bi lahko več mladih sodelovalo pri dogodkih, hkrati pa bi jim dali priložnost, da sami raziskujejo.

6. Povzetek vrednotenj in priporočil za izboljšave

Glede na anketni vprašalnik med madžarskimi učenci so bili anketiranci večinoma učenci višjih razredov osnovne in srednje šole, ki se romanj udeležujejo iz različnih razlogov: mlajši iščejo skupnostno izkušnjo, starejši pa duhovnost in versko motivacijo. Večina anketirancev je bila moškega spola, zato je lahko pomemben vidik pri oblikovanju prihodnjih programov ohranjanje vključenosti mladih moških.

Znanje učencev o romanjih je bilo omejeno predvsem na mladinsko romanje »Po sledih svetnikov«, ki ga je organizirala sombotelska škofija in na katerem so se mladi v okviru skupnostnih programov seznanjali z življenjem svetnikov. Mladi so se večinoma udeleževali peš romanj, vendar so se odzvali tudi na romanja z avtobusom in vlakom. Večina romanj je trajala od 3 do 4 dni.

Kakovost poti in infrastrukture je bila ocenjena pozitivno, vendar so bile na nekaterih področjih, kot so nastanitev, sanitarije in zbiranje odpadkov, ugotovljene pomanjkljivosti. Posebno pozornost je treba nameniti posodabljanju in vzdrževanju usmerjevalnih oznak in smerokazov, pri iskanju poti pa jim lahko pomagajo digitalna orodja, kot so mobilne aplikacije.

Najbolj priljubljen del programa romanja so bile skupinske igre in interaktivne dejavnosti. Učence je zanimal verski in kulturni pomen romarskih krajev, zato so želeli pridobiti več informacij na spletu ali med osebnimi srečanji, pogovori in vodenimi ogledi. Družabne izkušnje in novi stiki so bili pomemben del programov. Anketiranci so kot najboljše ocenili vzdušje na romanjih in družabne izkušnje ter bili odprti za nadaljnje učenje o religiji in kulturi.

Da bi pritegnili več mladih, se morajo pri pripravi programov upoštevati pričakovanja mladih, z več dejavnostmi za krepitev ekipe, rekreativnimi igrami in bolj prilagodljivo strukturo programa.

Potrebe po infrastrukturnem razvoju: mlajša starostna skupina ima potrebo po udobju, starejša starostna skupina teh potreb ni imela: več stranišč, počivališč in pitne vode.

Vključitev interaktivnih elementov: digitalne in papirnate vaje, igre in zbiranje pečatov so glavni načini za večjo vključenost udeležencev.

Izboljšanje orientacijskega sistema in digitalizacija: zagotavljanje jasnejših oznak za iskanje poti in interaktivnih zemljevidov. Mlajša generacija je zelo odprta za elektronsko dostopne informacije, zato si je treba prizadevati za vzpostavitev za uporabo enostavnih, preglednih in mladostnih spletnih vmesnikov, pri čemer je treba izkoristiti tudi priložnosti, ki jih ponujajo platforme družbenih medijev.

Optimizacija programov: da bi spodbudili njihovo zanimanje za romanja, bi bilo ob upoštevanju različnih interesov in pričakovanj učencev koristno vključiti dejavnosti za krepitev ekipe, duhovne dejavnosti in dejavnosti za prosti čas.

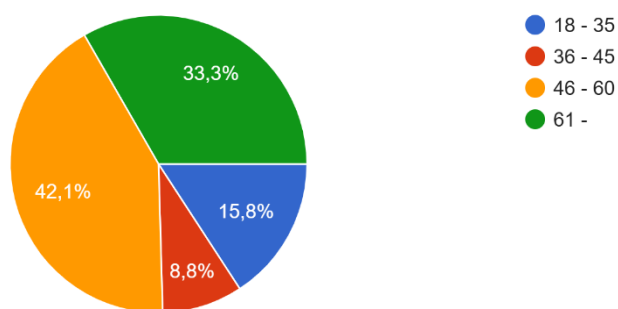
Analiza informacij, pridobljenih z vprašalnikom - slovenska stran

Rezultati anketne raziskave med odraslimi slovenskimi romarji

1. Porazdelitev po starosti

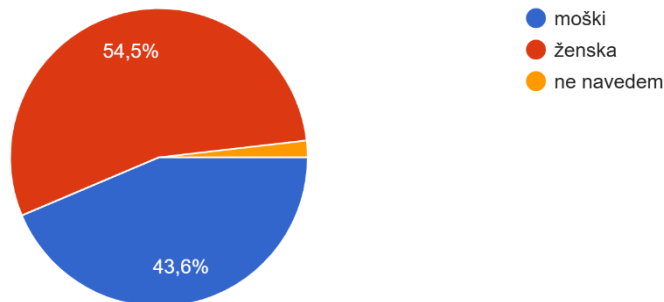
Anketiranci so pripadali različnim starostnim skupinam, največ jih je bilo v starostni skupini od 46 do 60 let (42,1 %), takoj za njimi je bila starostna skupina nad 61 let (33,3 %). Četrtnina anketirancev je bila mlajših od 45 let: v starostni skupini od 36 do 45 let (8,8 %) in mladih od 18 do 35 let (15,8 %).

Podobno kot madžarski anketiranci so tudi slovenski anketiranci bolj dejavni v starejši starostni skupini. Razčlenitev starostnih skupin nakazuje, da imajo različne motive in potrebe med romanji. Mlajši še vedno iščejo pustolovščine, duhovna doživetja ali druge izzive, medtem ko starejša starostna skupina verjetno bolj poudarja verski pomen, nadaljevanje tradicije in doživljanje skupnosti.

2. Razčlenitev po spolu

Podatki kažejo, da so se moški in ženske odzvali v skoraj enakem deležu.

3. Razčlenitev po kraju prebivališča

Vprašalnik je izpolnilo 55 oseb, vsi iz Slovenije, večina jih živi v Prekmurju. Iz podanih odgovorov je razvidno, da jih večina živi v mestih, vendar lahko geografska lega njihovega bivališča vpliva tudi na razdaljo, ki so jo pripravljene prepotovati, da bi prišli do romarske poti ali kraja. Anketiranci s podeželja so morda bolj nagnjeni k obisku regionalnih romarskih krajev, medtem ko so za prebivalce mest bolj pomembni logistični in infrastrukturni vidiki.

4. Obisk romarskih poti

Večina anketirancev poleg lokalnih (bližje njihovem domu) pozna tudi romarske kraje v drugih - priljubljenih evropskih - državah, podobno kot madžarski anketiranci so omenili tudi bolj znane in manj znane evropske romarske poti in kraje. Manjši delež slovenskih anketirancev pozna pomembnejše romarske poti, romarske kraje in svetišča na Madžarskem, večina pa ima več informacij o mednarodnih romanjih.

Romarske poti in romarski kraji v Sloveniji

Glede na odgovore so Brezje, Turnišče in Ptujška Gora najbolj obiskani slovenski kraji, z njimi pa je povezanih še nekaj manjših romarskih krajev, kot sta Hotiza in Sveta Gora. Ti

kraji so še posebej pomembni za verske skupnosti, romarji pa lahko pogosto združijo poti in v sklopu enega romanja obišejo več svetišč.

Brezje - eden najpogosteje omenjenih romarskih krajev, znan po Marijinem svetišču. Tu se organizirajo številna romanja in je po podatkih iz raziskave eden najbolj obiskanih krajev.

Turnišče - priljubljeno mesto romarjev, zlasti zaradi Marijinega svetišča. Pogosto se obiše kot del kombiniranega programa z Brezjem in drugimi kraji.

Ptujska Gora - Cerkev Marijinega vnebovzvetja je pomemben romarski kraj v Sloveniji, kjer mnogi verniki molijo in iščejo duhovno uteho. Po podatkih raziskave je tudi njena obiskanost visoka.

Grad - Manj pogosta destinacija, ki pa je bila v raziskavi omenjena kot del kombiniranega romanja.

Sveta Gora - Sveta Gora je duhovno pomemben kraj.

Hotiza - manj znano, vendar za domačine pomembno romarsko središče.

Romarske poti in kraji na Madžarskem

Na Madžarskem so Budimpešta, Sombotel, Pécs in Máriapócs glavne verske destinacije, kamor romajo Slovenci.

Budimpešta - Glavno mesto se pogosto omenja kot romarski kraj za verske obiske.

Sombotel - prav tako pogosta destinacija, zlasti zaradi verskega pomena, povezanega s svetim Martinom.

Pécs - Mesto je bilo omenjeno v več odgovorih in ima pomembno vlogo v verskem življenju, saj ima številne cerkve in verske spomenike.

Máriapócs - eno najpomembnejših madžarskih Marijinih svetišč, znano po grkokatoliški cerkvi in romanjih.

Esztergom - Čeprav ga je navedel le en anketiranec, je Esztergom eno najpomembnejših verskih središč na Madžarskem, saj je bazilika v Esztergomu središče madžarske katoliške cerkve in je zelo priljubljena tudi med turisti.

Monošter in Csesztreg - kraja bolj lokalnega pomena, ki ju obiskujejo tudi obiskovalci iz sosednjih slovenskih naselij.

Mednarodne romarske poti in kraji

Najbolj priljubljeni mednarodni romarski kraji med anketiranci so bili Lurd, Medžugorje, Mariazell in Fatima. Te kraje pogosto obiskujejo številni romarji zaradi duhovne okrepitve in ozdravljenja, slovenski romarji pa pogosto obiskujejo tudi Rim in Marijo Bistrico.

Lurd (Francija) - najpogosteje omenjeno mesto, znano po Marijinih prikazovanjih. Je pomemben cilj številnih romarjev, ki iščejo ozdravitev in duhovno moč.

Medžugorje (Bosna in Hercegovina) - Medžugorje, drugo najbolj priljubljeno mesto, je postalo romarsko središče zaradi Marijinih prikazovanj in ga obiskuje veliko število ljudi, zlasti mlajših.

Mariazell (Avstrija) - pomembno srednjeevropsko marijansko svetišče, ki ga obiskujejo tudi številni romarji, zlasti Avstrijci, Madžari in Slovenci.

Fatima (Portugalska) - romarski kraj, ki je tako priljubljen kot Lurd ali Medžugorje. Kraj je znan po Marijinih prikazovanjih, zato ga vsako leto obiše na tisoče romarjev.

Rim (Italija) - Mesto je znano kot središče katoliške religije in je pomemben cilj vernikov, saj se v njem nahajajo Vatikan in papeški obredi.

Marija Bistrica (Hrvaška) - Marijino svetišče posebnega pomena za hrvaške romarje, ki ga pogosto obiskujejo tudi slovenski verniki (V okviru slovensko-hrvaškega sodelovanja¹³ je nastal marijanski itinerar, katerega pomembna postaja je tudi svetišče v Mariji Bistrici.)

Večina anketirancev pozna tudi priljubljene romarske kraje v drugih evropskih državah, na splošno pa so slovenski anketiranci – tako kot madžarski – najbolj seznanjeni s potmi in romarskimi kraji, povezanimi z Marijo in El Caminom, vendar imajo manj informacij o romanjih na madžarski strani. Iz odgovorov je razvidno, da so tudi na slovenskem ozemlju najbolj priljubljeni romarski kraji, povezani z Marijinimi kraji, ter poti svetega Martina in svetega Jakoba.

91,1 % anketirancev je že bilo na eni od romarskih poti, ki so jih navedli, le 5 jih je odgovorilo z ne, 2 pa bi bila pripravljena iti na romanje. Odločitev bosta sprejela na podlagi možnosti nastanitve, fizične pripravljenosti in vremenskih razmer.

5. Ugotovitve in izkušnje pridobljene med romanji

Splošne in organizacijske informacije ter ugotovitve o romanjih

Anketiranci so ocenili predvsem svojo izkušnjo romanja v Sloveniji, pri čemer jih je največ obiskalo bližnje romarske kraje (Brezje / Turnišče / Ptujška Gora).

Največ jih motivirajo verski motivi/sakralne izkušnje (50,9 %) in duhovna/intelektualna obogatitev (36,4 %), ki jih dopolnjuje doživljanje kulturnih in naravnih vrednot.

Skoraj dve tretjini anketirancev (61,8 %) se je udeležilo enodnevnega romanja, priljubljena pa so tudi daljša romanja, saj je 21,8 % in 14,6 % anketirancev navedlo tri oziroma štiridnevno romanje.

¹³ <http://www.si-hr.eu/map/marys-pilgrimage-route/>

Približno polovica anketirancev je informacije o romanjih dobila v okviru svete maše, prav tako je veliko tistih, ki so priporočila pridobila od prijateljev in sorodnikov, pogoste pa so tudi informacije, ki so jih videli ali slišali na internetu ali v drugih medijih. Manjše število jih je uporabilo potovalno agencijo ali samostojno iskalo primerna romanja.

je bila razglašena na maši	49,09%
priporočilo sorodnika / prijatelja / znanca	38,18%
najdeno na internetu	14,55%
o njem so slišali v televizijskem ali radijskem programu.	10,91%
o tem so prebrali v časopisu/revijah.	10,91%
videli v oglasu turistične agencije.	7,27%
po lastnem/družinskem priporočilu	5,45%

Večina anketirancev (54,6 %) pravi, da so najbolj priljubljena romanja, ki jih organizira cerkev/župnik, 10,9 % pa jih še vedno uporablja turistične agencije. Preostalih 40 % jih romanje načrtuje individualno, z družino ali manjšo skupino prijateljev. Jasno je, da so med odraslimi najbolj priljubljena skupinska romanja (70,1 %). Žal so osebni intervjuji potrdili, da se je tudi v Sloveniji zaradi epidemije Covid zmanjšalo število romanj z večjim številom ljudi, morda tudi zato, ker vse več ljudi organizira romanja individualno, z družino ali prijatelji, v manjših skupinah (60,0 %).

organizirano z večjimi skupinami od 21 do 50 oseb	70,91%
z družino/prijatelji 2-10 oseb	60,00%
bil sem na dogodkih, ki so pritegnili velike množice	23,64%
organizirano z majhnimi skupinami od 10 do 20 oseb.	5,45%

Glede na odgovore romarjev so jih 38,2 % informirali organizatorji in vodniki, skoraj 30 % jih je uporabljalo mobilne aplikacije/tiskane papirnate zemljevide, 10,9 % pa publikacije. Odgovori so pokazali tudi, da so digitalne naprave vse bolj priljubljene, tudi med odraslimi, saj jih je skoraj tretjina navedla, da so med romanjem uporabljali (tudi) mobilno aplikacijo!

V Sloveniji so najbolj priljubljena kratka, enodnevna romanja, ko se organizira obisk enega samega romarskega kraja. Do določenih krajev se najpogosteje pripeljemo z avtomobilom (50,1 %) ali avtobusom (32,7 %) oziroma peš (14,6 %).

Informacije o infrastrukturi, storitvah in programih

Udeleženci so bili vsekakor zadovoljni s kakovostjo romarske poti, infrastrukture in storitev, podobno, kot madžarski anketiranci – več kot 80 % pa jih ni opazilo nobenih pomanjkljivosti. Število počivališč, klopi, košev za smeti, stranišč in vodnih točk se je tistim, ki so menili, da so pomanjkljivosti, zdelo majhno, vendar so bile tudi pritožbe glede oznak, več ljudi pa je iskalo brošure in predstavitveno gradivo o romarskih krajih.

Kakovost in prehodnost poti so ocenili kot dobro, imeli so sicer nekaj manjših težav z oznakami, zlasti s smernimi tablami, vendar jih je večina dejala, da so lahko na podlagi oznak jasno prepoznali pot.

Kljub ugotovljenim pomanjkljivostim so bile romarske poti dobro vzdrževane in prijetne, obiskovalci pa so bili deležni pričakovanih doživetij, k čemur so prispevale zagotovljene storitve ter kulturne in zgodovinske vrednote, ki so jih doživeli.

Pozitivno je bila komentirana tudi dostopnost romarskih krajev, na podlagi pripomb o infrastrukturnih razmerah pa je mogoče ugotoviti, da so storitveni objekti in prostori za molitev/obred za osnovne potrebe na voljo (npr. stranišča, dostop do pitne vode, počivališča, klopi, koši za smeti), vendar so v bližini romarskih krajev bolj omejeni gostinski objekti, trgovine z živili, kulturni programi in informacijske točke. Manjši delež anketirancev (21,3 %) je opozoril na pomanjkljivosti pri opremljenosti romarskih krajev, predvsem pri številu počivališč, klopi in kašpotov, pa tudi pri številu košev za odpadke in različnih informacijskih gradivih. Na splošno so bili z objekti in storitvami zadovoljni, vendar so bila, tako kot pri madžarskih anketirancih, mnenja, da so bili kraji prenatrpani za

namestitev večjih skupin, kar je bil tudi razlog za zaznano pomanjkanje pogojev za zadovoljevanje osnovnih potreb.

Dandanes je vse bolj priljubljeno raziskovanje širšega območja romarskih krajev. Odgovori so pokazali, da obiskovalce poleg verskih vrednot zanima tudi kulturna in zgodovinska vloga krajev v obliki vodenih ogledov in ogledov znamenitosti. Več anketirancev je komentiralo komunikacijski vidik, češ da bi bilo treba organizaciji romarskih potovanj nameniti več pozornosti in informacij, nekateri anketiranci pa so menili, da bi bilo treba organizirana potovanja bolj oglaševati.

6. Povzetek vrednotenj in priporočila za izboljšave

Glede na prejete odgovore slovenski anketiranci, podobno kot madžarski, obiskujejo romarske kraje predvsem iz verskih razlogov, pri čemer je poudarek na duhovni in intelektualni obogatitvi ter odkrivanju kulturnih in verskih vrednot. Večina anketirancev je obiskala lokalne, slovenske romarske kraje, kot so Brezje, Turnišče in Ptujška Gora, priljubljeni pa so tudi mednarodni kraji, kot sta Lurd in Medžugorje. Med anketiranci je bilo največ enodnevnih romanj, vse več anketirancev pa si želi daljših, večdnevnih romanj.

Informacije o romanjih so večinoma dobili pri sveti maši ali od prijateljev in sorodnikov, pomembno vlogo pa so imeli tudi internet in drugi mediji. Po mnenju anketirancev so najbolj priljubljena romanja, ki jih organizira Cerkev, vendar se povečuje število romanj, ki jih organizirajo posamezniki, družine ali majhne skupine prijateljev.

Potrebe po razvoju infrastrukture: slovenski anketiranci so kakovost poti ocenili podobno kot madžarski anketiranci. Čeprav je bila večina zadovoljna s storitvami za zadovoljevanje osnovnih potreb, je več anketirancev ugotovilo, da je število počivališč, stranišč, dostopov do pitne vode in klopi premajhno. Za večje skupine je bilo ugotovljeno, da so nekateri romarski kraji prenatrpani, romarji pa so pogosto navedli, da bi potrebovali več informacijskega gradiva, kot so kašipoti in druga komunikacijska orodja.

Vključevanje interaktivnih elementov: veliko anketirancev je zanimal verski in zgodovinski pomen romarskih krajev in bi radi sodelovali pri pripovedovanju in predstavitvi informacij. V programih bi bilo treba upoštevati interese različnih skupin.

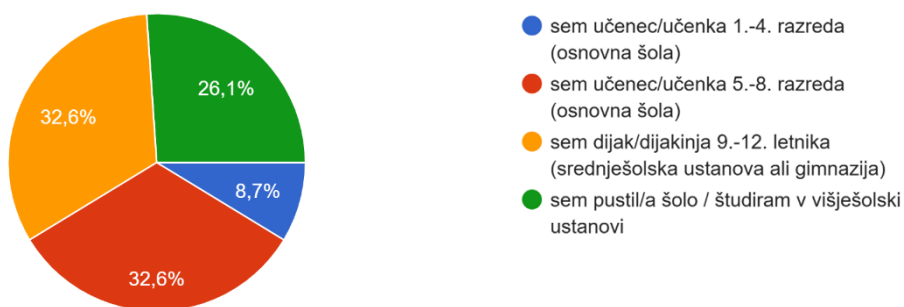
Izboljšanje orientacijskega sistema in digitalizacija: slovenski anketiranci so vse bolj odprti za uporabo digitalnih orodij, pri čemer mnogi navajajo, da med romanji uporabljajo mobilne aplikacije in druga digitalna orodja. Za izboljšanje orientacijskega sistema bi bilo treba zagotoviti več interaktivnih zemljevidov in oznak poti, več pozornosti pa bi bilo treba nameniti tudi vzdrževanju in posodabljanju kažipotov. Elektronske informacije, kot so zemljevidi brez povezave in kode QR, bi lahko romarjem pomagale pri iskanju poti.

Optimizacija programov: pri oblikovanju programov je smiselno upoštevati različne interese in pričakovanja romarjev. Tako mlajši kot starejši romarji cenijo duhovno izkušnjo in vlogo skupnosti, poskrbeti pa je treba tudi za kulturne potrebe, npr. organizirane ogledе mest ali vodene ogledе, ki vključujejo zgodovino in kulturo romarskega kraja. Poleg skupinskih dejavnosti je pomembno vključiti tudi priložnosti za individualne umike in molitev, tako da lahko vsak udeleženec najde izkušnjo, ki mu najbolj ustreza. Pri organizaciji romanj je treba več pozornosti nameniti komunikacijskim in oglaševalskim dejavnostim.

Rezultati anketne raziskave med slovenskimi učenci

1. Porazdelitev po starosti

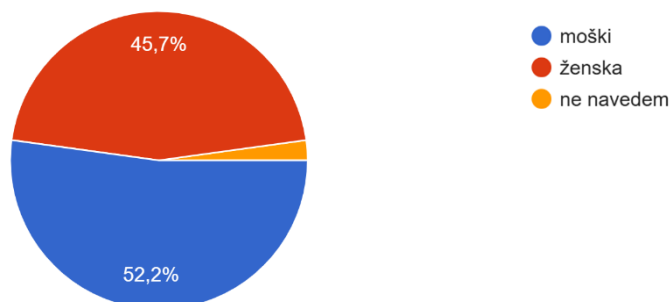
Anketiranci so bili različnih starostnih skupin, večina od 46 dijakov, ki so izpolnili anketo: 32,6 % jih je že končalo študij (bodisi na visokošolskem študiju bodisi so opustili nadaljevanje študija), 32,6 % jih je bilo v srednji šoli, preostalih 34,8 % pa v osnovni šoli. Pomembno je poudariti, da imajo različne starostne skupine različne potrebe, saj se romanja udeležujejo iz različnih razlogov, zato imajo v različnih starostnih skupinah različne izkušnje. Mlajši se na primer udeležujejo romanj zaradi druženja in skupne izkušnje, starejši pa zaradi duhovnosti in drugih verskih razlogov.

2. Razčlenitev po spolu

Podatki kažejo, da so romanja priljubljena tako med mladimi moškimi kot ženskami, saj je 52,2 odstotka udeležencev moških in 45,7 odstotka žensk. Pri odraslih anketirancih se to razmerje - za razliko od Madžarske - ni spremenilo, saj je v Sloveniji odrasla romarska populacija sestavljena skoraj pol-pol iz moških in žensk.

V prihodnjih projektih bi bilo pomembno preučiti, katera orodja in metode so na voljo v Sloveniji, da bi pomagali zadržati mlade moške romarje.

3. Razčlenitev po kraju prebivališča

Od 46 učencev, ki so izpolnili vprašalnik in vsi živijo v Sloveniji, jih je približno polovica za kraj bivanja izbrala mesta in vasi. Geografska lokacija bivališča v tem primeru ni bila pomembna, saj so bili tisti, ki so živeli v vaseh in mestih, odprti za romanja - mednarodna - bližje ali dlje (npr. v Medžugorje na Hrvaškem, ki je prav tako priljubljena destinacija mladih Slovencev).

4. Informacije o romarskih poteh, organizacijske informacije

Anketiranci so običajno opredelili manjše romarske kraje lokalnega pomena in Marijino romarsko pot. Slovenski mladi anketiranci so vključili tudi eno ali dve nahajališči na Madžarskem. Večina je navedla Brezje / Turnišče /Marijino pot:

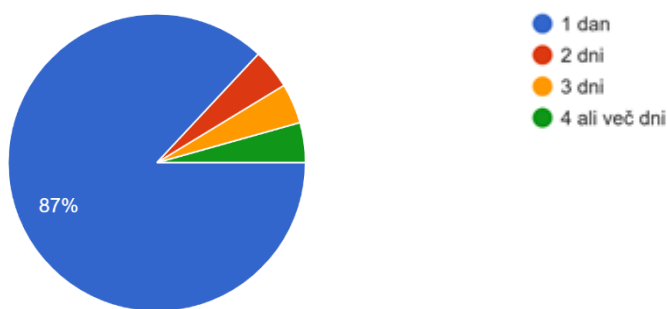
Brezje	30,43%
Turnišče	26,09%
Marijina pot	8,70%

Večina anketirancev ni bila v tujini, le 6,52 % jih je bilo na romanju v Medžugorju na Hrvaškem, enako število učencev pa je obiskalo Madžarsko, na primer Monošter.

Večina učencev, 63 %, je romarske kraje obiskala individualno - z družino/prijatelji, 34,8 % pa se jih je udeležilo romanja, ki ga je organizirala cerkev/šola.

Večina romanj je potekala z avtobusom (45,7 %) ali peš (32,6 %), poročali pa so tudi o romanjih s kolesom. Ne le v vprašalnikih, ampak tudi v osebnih intervjujih je bilo omenjeno, da v okviru poletnih cerkvenih taborov obišejo tudi spominsko pot Danijela Halasa.

Mladi Slovenci imajo za razliko od Madžarov raje kratka enodnevna romanja, saj se jih za to možnost odloča kar 87 %. Daljša večdnevna romanja so manj priljubljena, v to kategorijo odgovorov spadajo romanja v tujino.

5. Ugotovitve in izkušnje med romanji

Informacije o infrastrukturi in storitvah

Podobno kot odrasli so tudi mlajše starostne skupine ocenjevale vprašanja o storitvah in infrastrukturi.

Večina jih je kakovost in prehodnost poti na splošno ocenila z dobro ali zelo dobro oceno, zadovoljni pa so bili tudi z infrastrukturo. Objekti in storitve so bili na voljo za zadovoljevanje osnovnih potreb. Približno četrtnina (23,9 %) jih je poročala o pomanjkljivostih pri počivališčih, straniščih in nastanitvah.

Na vprašanje o označevanju poti so podali pozitivne odgovore. Kar 82,6 % vprašanih je bilo zadovoljnih s količino in kakovostjo oznak, le 4,1 % jih je navedlo, da se jim zdijo nezadostne in da so zaradi tega bili negotovi pri iskanju prave smeri.

Pripombe o programih in izkušnjah, ki so bili organizirani med romanji

Večina učencev rada sodeluje pri različnih dejavnostih. Najbolj priljubljene so:

uganke, kvizi ali podobne kratke vaje za prenos znanja	26,5 %
interaktivne vaje z digitalnimi orodji	34,8 %
ekipne igre	32,6 %
sistemi za zbiranje pečatov	28,3 %
drugo	8,7 %

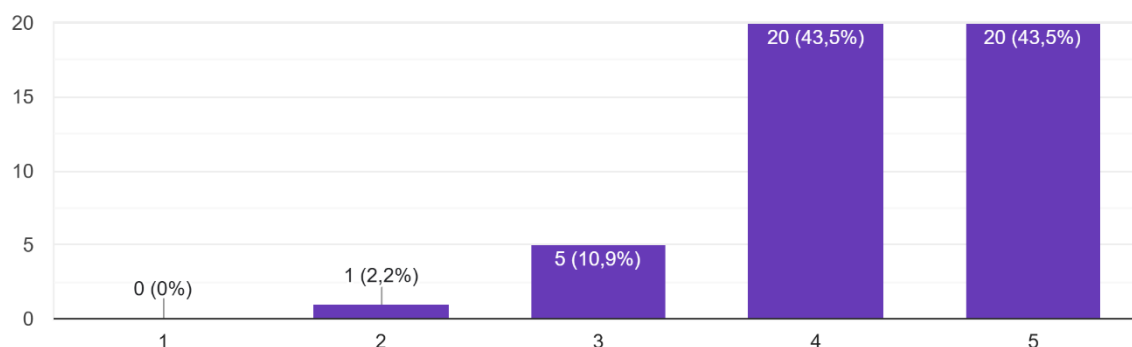
Veliko udeležencev je dobilo zanimive in dragocene informacije o kulturnem in verskem pomenu obiskanih krajev, predvsem od romarskih vodnikov (52,2 %), med predavanji in vodenimi ogledi (41,3 %), z igrami in kvizi (17,4 %) ali z informacijskih tabel (13 %). Če jih kakšen romarski kraj ali tema zanima, večinoma poiščejo več informacij o njem na internetu (58,7 %). Slovenski mladi so odprti tudi za osebna srečanja in interaktivne pogovore (47,8 %), dodatne informacije pa so pripravljene dobiti tudi v obliki informacijskih tabel (32,6 %), tiskanih (30,4 %) ali digitalnih (13 %) publikacij in informativnega gradiva.

Morda bi bilo smiselno dati večji poudarek predstavitvi zgodovinskega konteksta, da bi udeleženci bolje spoznali romarske kraje.

Večina anketirancev se je na romanjih dobro zabavala in doživela izkušnje, ki so jih pričakovali. Pisnih pripomb o pomanjkljivostih ali področjih za izboljšave ni bilo.

Kako ste se na splošno počutili med romanjem? Ste dobili izkušnjo, ki ste jo pričakovali? (najslabša ocena = 1, najboljša ocena = 5)

46 odgovorov

Vzdušje romanja in skupnostne izkušnje so bile na splošno pozitivno ocenjene. Večini - 71,7 % - je bil najbolj všeč **kraj** romanja, za 67,4 % je bilo pomembno **vzdušje** romanja, 26,1 % je bila všeč tema, 28,3 % je bila všeč organizacija in informacije o kraju romanja, 26,1 % pa so bili všeč navezani osebni stiki.

Z veseljem bi se udeležili romanja v Slovenijo in tujino, obiska pri papežu in poletnih taborov. Dogodki, na katerih lahko pridobivajo tudi versko in kulturno znanje.

Pri oblikovanju programa romanja je treba upoštevati potrebe mladih, na primer z vključitvijo več dejavnosti za krepitev ekipe, rekreativnih iger in duhovnih vaj. Programi morajo biti bolj prilagodljivi, da bi lahko v dogodke vključili vedno več mladih in jim hkrati dali priložnost, da lahko tudi sami raziskujejo.

6. Povzetek vrednotenj in priporočil za izboljšave

Po podatkih anketnega vprašalnika med mladimi slovenskimi romarji je bilo največ mladih, ki so v visokošolskem izobraževanju ali pa ne študirajo več. Anketiranci imajo različne motive za romanja: mlajši iščejo druženje in družabna doživetja, starejši pa bolj sledijo verskim in duhovnim ciljem. Večina anketirancev živi v mestnem okolju in čeprav geografska lokacija njihovega prebivališča ni bistveno vplivala na izbiro romarskih destinacij, so bili odprti tako za lokalna kot mednarodna romanja.

Pričakovanja po izboljšanju infrastrukture: povratne informacije mladih slovenskih romarjev so pokazale, da sta kakovost in prehodnost poti dobri ter da je zagotavljanje osnovnih potreb, kot so počivališča, sanitarije in oskrba z vodo, ustrezno. Kljub temu je več anketirancev navedlo, da bi potrebovali več počivališč in stranišč, zlasti za bolj obiskane - lokalne - romarske kraje. Tudi označevanje in iskanje poti sta bila za večino ustrezna, le nekaj dijakov je navedlo pomanjkanje oznak, kar jih je navdajalo z negotovostjo.

Vključevanje interaktivnih elementov: anketirance zanima verski in zgodovinski pomen romarskih krajev, zato radi sodelujejo pri interaktivnih vajah, digitalno podprtih programih, ugankah in kvizih. Mlade še posebej privlačijo dogodki, ki so obogateni z digitalnimi orodji, in iskanje informacij o romanjih na internetu. Odprti so tudi za osebna srečanja in interaktivne pogovore. Med programi bi bilo pomembno predstaviti tudi zgodovinski kontekst, da bi pridobili globlje znanje o krajih.

Izboljšanje orientacijskega sistema in digitalizacija: digitalno iskanje poti, kot so mobilne aplikacije in spletni zemljevidi, je za mlade anketirance vse pomembnejše. Za izboljšanje sistema iskanja poti bi bilo koristno uvesti več interaktivnih digitalnih orodij, kot so kode QR, mobilne aplikacije ali zemljevidi brez povezave. Takšen razvoj bi zlasti mladim olajšal iskanje poti po romarskih krajih.

Optimizacija programov: programe romanj je treba prilagoditi potrebam mladih, pri čemer je treba upoštevati prednost, ki jo imajo izkušnje v skupnosti, dejavnosti za krepitev ekipe in igre za prosti čas. Zlasti za mlade je pomembna prožna struktura programa, ki omogoča samostojno raziskovanje, hkrati pa vključuje tudi družabne izkušnje in duhovne vaje. Romanja morajo biti prilagojena različnim interesom in upoštevati skromnejša finančna sredstva dijakov.

Na splošno so bili anketiranci zadovoljni z vzdušjem na romanjih, izkušnjami v skupnosti in so podali pozitivne povratne informacije o organizaciji, romarskih krajih in osebnih stikih, ki so jim pustili trajne spomine. Želijo si udeležbe na romanjih v Sloveniji in tujini, poletnih taborov in dogodkov, ki bi obogatili njihovo versko in kulturno znanje.

Povzetek izkušenj iz raziskav in osebnih intervjujev:

Zgodbe in tradicija romanj imajo pomembno versko in kulturno vrednost v srednjeevropski regiji, vključno z obmejnimi območjem med Madžarsko in Slovenijo. Nekatere romarske poti, kot so Marijina pot in romarske poti svetega Martina ali svetega Jakoba, danes udeležencem poleg verskih doživetij ponujajo tudi kulturna odkritja. Razvoj romanj med državama lahko s skupnimi izkušnjami okrepi verske in kulturne vezi, obenem pa ponuja priložnost za odkrivanje naravne in zgodovinske dediščine.

Namen študije je bil raziskati trenutno stanje romanj, potrebe udeležencev in predloge za razvoj romanj. Podatki, zbrani med raziskavo, so bili analizirani na podlagi odgovorov na vprašalnik in osebnih intervjujev, ki podajajo široko in podrobno podobo izkušenj in pripomb v zvezi z romanji. Rezultati kažejo, da je zanimanje za romanja danes še vedno veliko, zlasti v smislu zadovoljevanja potreb po verskih in skupnostnih izkušnjah. Udeleženci prihajajo iz različnih starostnih skupin, njihove potrebe in pričakovanja pa se nekoliko razlikujejo.

Mlajše generacije, zlasti srednješolci in študenti, se za romanja pogosto odločajo zaradi družabnih izkušenj in pustolovščin, medtem ko je za starejše generacije najpomembnejši motivacijski dejavnik versko in duhovno polnjenje ter prenašanje tradicije. Pri romanjih ne gre le za duhovne, temveč tudi za fizične potrebe, zato je treba izboljšati infrastrukturo in storitve, da bodo udeleženci lahko udobno in varno prehodili poti.

Osebni intervjuji so zagotovili dodatne pomembne informacije o organizaciji in razvoju romanj. Intervjuvanci so se strinjali, da so krepitev izkušenj skupnosti, zagotavljanje ustrezne infrastrukture in stalno upoštevanje potreb romarjev bistveni za uspeh romanj.

Na podlagi izkušenj, pridobljenih med romanji, je bilo izpostavljenih več področij za izboljšanje. Ena najpomembnejših nalog je vzdrževanje poti in jasnejše označevanje. Bistvena je tudi razpoložljivost prenočišč, gostinskih zmogljivosti in drugih storitev, zlasti pri daljših večdnevni romanjih. Tako za mlade kot za starejše je bistveno, da so poti enostavne za sledenje ter da so romarjem na voljo ustrezna počivališča, stranišča in točke

za odvzem pitne vode. Poleg označevanja poti je za orientacijo vse pomembnejša tudi uporaba digitalnih orodij, kot so mobilne aplikacije in zemljevidi brez povezave.

K uspehu romanja ne prispevajo le fizični pogoji, temveč tudi duhovna izkušnja. Skupnostne in verske izkušnje, skupna molitev, zgodbe in interaktivni programi so še posebej pomembni za mlajše generacije. Udeležencem je treba predstaviti tudi zgodovinske in kulturne vidike krajev verskega pomena, da bi jim omogočili še bogatejšo izkušnjo. Bistveno je sodelovanje ponudnikov storitev in lokalnih skupnosti, v ospredje pa vse bolj prihajajo tudi načela trajnostnega turizma, tako da lahko romanja poleg verskih in kulturnih koristi prinašajo tudi gospodarske koristi.

Priporočila in predlogi za razvoj novih romarskih poti:

1. **Razvoj infrastrukture:** bistvenega pomena so ustrezne oznake, smerokazi in počivališča ob romarskih poteh. Vzdrževanje poti ter zagotavljanje točk pitne vode in stranišč so nepogrešljivi za večje udobje romarjev.
2. **Razvoj storitev:** v bližini romarskih krajev je treba zagotoviti in nenehno izboljševati nastanitvene in gostinske zmožljivosti. Poleg preprostih in cenovno ugodnih nastanitvev narašča tudi povpraševanje po vrhunskih storitvah, zlasti med tistimi, ki so pripravljeni plačati več za bolj udobno izkušnjo.
3. **Uporaba digitalnih orodij:** uporaba digitalnih orodij, kot so mobilne aplikacije in interaktivni zemljevidi, olajša orientacijo, zlasti mlajšim. Pri uporabi pametnih telefonov je pomembno, da so načrtovane poti na voljo brez povezave.
4. **Vključevanje obstoječih verskih in kulturnih spomenikov:** pri načrtovanju novih romarskih poti je izredno pomembno, da temeljijo na lokalnih verskih in kulturnih tradicijah ter tako ohranjajo in prenašajo dediščino območja. Poti morajo biti celostno povezane z obstoječim turističnim in kulturnim razvojem, tako da se medsebojno krepijo in romarjem nudijo edinstveno izkušnjo. Če ta integracija ne bo dosežena, se lahko dolgoročna trajnost in privlačnost poti postavita pod vprašaj. Harmonična kombinacija nadgradnje tradicije in novih, sodobnih elementov lahko zagotovi, da poti ne bodo le duhovno, temveč tudi kulturno in gospodarsko pomembne.
5. **Ohranjanje spominov in zgodb:** romanja je treba spodbujati ne le zaradi njihove verske, temveč tudi spominske vloge. Spomin in osebne zgodbe so izkušnja za vse ciljne skupine. Arhivi in knjižnice imajo lahko ključno vlogo pri organizaciji in dostopnosti takšnih zgodb.

6. **Čezmejno sodelovanje:** razvoj večjezičnega (madžarski, slovenski, nemški, angleški jezik) informacijskega gradiva o spominskih krajih Jánosa Brennerja in Danijela Halasa za slovenske in madžarske romarje lahko poveča zanimanje in dostopnost. Razvoj lokalnih nastanitev in kombinacija obstoječih verskih/turističnih elementov lahko dodatno prispeva k trajnosti romarskih poti.
7. **Spoštovanje individualnih doživetij in pričakovanj:** ker se koncept romanja razlikuje od posameznika do posameznika, je treba zagotoviti prožnost, da se izpolnijo individualna pričakovanja, saj je priložnost, da izstopijo iz svojega območja udobja, doživijo pripadnost k skupnosti in se umaknejo, pomembna za vse udeležence.
8. **Upoštevanje potreb različnih starostnih skupin:** nove romarske poti je treba oblikovati tako, da bodo zanimive tako za mlajše kot za starejše. Zagotoviti je treba interaktivne programe za gradnjo skupnosti za mlade ter udobne in lahko dostopne nastanitve in počivališča za starejše.
9. **Omogočanje individualnih doživetij:** med romanji so še posebej pomembne individualne - verske - izkušnje in razmišljanja, k čemur lahko prispevamo z usposabljanjem romarskih vodnikov in pripravo gradiva ter z organizacijo duhovnih vaj.
10. **Usposabljanje romarskih vodnikov in organizatorjev:** zelo pomembno je usposabljanje, ki temelji na lokalnem znanju. Sicer je lahko usposabljanje, ki se financira centralno in je po možnosti subvencionirano, bolj spodbudno, vendar je treba vključiti lokalne akterje in predstaviti lokalne poti. Ločeno je treba obravnavati verske in organizacijske dejavnosti (duhovno vodenje in organizacija romanj).

- 11. Programi in doživljajski turizem:** pri razvoju novih romarskih poti je priporočljivo organizirati programe, ki poleg verskih ponujajo tudi kulturna, zgodovinska in skupnostna doživetja. Programi, ki temeljijo na doživljajskem turizmu, kot so interaktivne dejavnosti, dogodki za krepitev ekipe in zgodovinski sprehodi, lahko močno prispevajo k privlačnosti romarskih poti.
- 12. Uporaba sodobnih orodij:** z digitalnimi rešitvami, kot so tehnologije VR in vključevanjem vplivnežev, lažja naslavljam mlajše generacije. Vsebina in digitalni razvoj romarskega potnega lista, kot je aplikacija za zbiranje pečatov na podlagi kode QR, bi lahko ustrezala tudi sodobnim potrebam.
- 13. Trajnostni turizem:** pomembno je, da se med romanji upoštevajo načela trajnostnega turizma. Ob vključevanju lokalnih skupnosti ter ohranjanju naravne in kulturne dediščine, bi bilo priporočljivo razviti programe, ki bi prispevali k razvoju lokalnega gospodarstva.
- Usklajena kombinacija tradicije in novih, sodobnih elementov lahko zagotovi, da poti niso le duhovno, temveč tudi kulturno in gospodarsko relevantne.

Zaključek

Na podlagi priporočil za razvoj romarskih poti in sedanjih izkušenj je za uspešno romanje bistveno, da se upoštevajo fizične in duhovne potrebe romarjev ter da se dejavno vključijo lokalne skupnosti. Ustrezna infrastruktura, storitve, prilagojene potrebam romarjev, in zagotavljanje skupnostnih doživetij lahko prispevajo k uspešnosti romanj ter obogatitvi verskega in kulturnega življenja v regiji. Pri razvoju prihodnjih romarskih poti je treba upoštevati tudi trajnost in razvoj lokalnega gospodarstva, tako da bodo romanja prispevala k razvoju regije tako v gospodarskem kot tudi v verskem in kulturnem smislu.

Reference, bibliografija in uporabljene viri

Uporabljena literatura - tiskana in spletna

- Böcskei Balázs (2017): *A zarándoklat vallási motivációi*. Vigilia, 82(7–8), 542–551.
- Bognár István (2022): *A zarándoklat mint élmény és identitásformáló tényező*. In: Zarándoklatok és vallásturizmus a 21. században. L'Harmattan Kiadó.
- Husz Ildikó (2015): *Zarándokutak Magyarországon – örökség, turizmus, spiritualitás*. Turizmus Bulletin, 17(3), 36–45.
- Sulyok Judit – Mártonné Máthé Kinga (2014): *A vallási turizmus helyzete Magyarországon*. Turizmus Bulletin, 16(1), 11–20.
- Mártonné Máthé Kinga – Simonyi Norbert (2018): *A magyarországi zarándokutak turisztikai kapcsolódásai és üzemeltetési modelljei*. Turizmus Bulletin, 18(2), 46–56.
- Varga Mária (2011): *A vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon*. Keresztény Szó, 22(12).
- Csapó János – Martonné Erdős Klára (2018): *Vallási turizmus Magyarországon*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- Zoltán János (2020): *A vallási turizmus új dimenziói Közép-Európában*. Közép-Európai Közlemények, 13(1), 123–137.
- Dokumenti vatikanske sinode *Lumen gentium, Gaudium et spes*.
- KSH (Magžarski centralni statistični urad) - *Vallásosság Magyarországon (prev: Religioznost na Madžarskem)* (na podlagi podatkov iz popisa prebivalstva iz leta 2021).
- Nekaj člankov iz Pomurskega madžarskega radia in spletnega portala Déli Szó.
- Ella Pivar: *romarski kraj Radmožanci-Radomos - Marijino drevo v gozdu Radomos*. Razvojni center občine Lendva.
- Članki iz brezplačne revije (tiskanega časopisa) Radia Maria
- Zoltán Lendvai Kepe (2008): *Hetés falvainak népessége és gazdálkodása a 18–20. században*. Doktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Dostopno na: <https://doktori.btk.elte.hu/hist/kepezolti/diss.pdf>
- Nacionalna strategija razvoja turizma 2030 - Turizem 2.0 in njeno dopolnjevanje
 - **Madžarska turistična agencija (2022):** *Nacionalna strategija razvoja turizma 2030 - Turizem 2.0*. Dostopno na: https://mtu.gov.hu/dokumentumok/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf.
 - **Madžarska turistična agencija - Strateški dokumenti in razvojni cilji**. Dostopno na: <https://mtu.gov.hu/cikkek/strategia/>
 - **Predstavitev turističnega območja Tokaja in Nyíregyháza** - z vidika verskega turizma (npr. svetišče Máriapócs). Dostopno na: <https://mtu.gov.hu/cikkek/tokaj-es-nyiregyhaza-turisztikai-terseg-1930/>

- Viktória Kundi (2023) A vallási turizmus elmélete és gyakorlata Magyarországon. Budimpešta <https://bjhf.hu/foiskola/tudomanyos-munkak/kiadvanyok/46-a-vallasi-turizmus-elvelete-es-gyakorlata-magyarorszagon>

Dodatni viri in povezave

Spletni viri - madžarski

- Spletna stran škofije Szombathely <https://www.martinus.hu/>
- Spletna stran škofije Győr <https://gyor.egyhazmegye.hu/>
- Spletna stran akademije za izobraževanje odraslih Martineum <https://martineum.hu/>
- Namestitev za romarje - Szombathely <https://szentmarton.martinus.hu/zarandokszallas>
- Madžarski katoliški leksikon <https://lexikon.katolikus.hu/>
- Magyar Kurír / katoliški spletni portal <https://www.magyarurir.hu>
- Združenje Marijina pot <https://mariaut.hu/>
- Via Sancti Martini <https://viasanctimartini.hu/>
- Romarska pot svetega Jakoba <https://www.szentjakabut.hu/hu/>
- Pot biserov <https://gyongyokutja.hu/>
<https://web.archive.org/web/20180307151020/http://viamargaritarum.info/>
- Madžarska romarska pot <https://magyarzarandokut.hu/>
- Pot svete Elizabete <https://web.archive.org/web/20180307151022/https://www.szenterzsebetut.hu/>
- Romanje svetega Benedikta <https://szentbenedekzarandoklat.hu/>
- Romarska akademija <https://www.zarandokakademia.hu/>
- Telex - Nekaj člankov s spletne strani podjetja Van Másik Zrt. <https://telex.hu/>
- Članki s spletne strani podjetja Turizmus Kft. <https://turizmus.com/>
- Wikipedija - spletna enciklopedija <https://hu.m.wikipedia.org/>
- Pohodniške poti <https://turistautak.openstreetmap.hu/>
- Turista Magazin - Madžarski "Camino": romarske poti na Madžarskem <https://turistamagazin.hu>
- Travelo - Izkušnje in stroški El Camina <https://www.travelo.hu>
- Članki, povezani z romanji <https://kepmas.hu>
- Vas Népe - ustrezni članki iz županijskega časopisa www.vaol.hu
- Interreg SI-HR Združenje Marijina pot <http://www.si-hr.eu/>
- Spletni portal „Maszol” <https://www.maszol.ro/>
- Podonavski transnacionalni program Transdanube.Pearls <https://www.danube-pearls.eu/>
- Spletna stran „Zarándok ma” <https://zarandok.ma/>
- Turistični portal <https://utazas-nyaralas.info/>
- Spletna stran „Látnivalók” <https://latnivalok.info/>
- Spletna stran Madžarske turistične agencije <https://mtu.gov.hu/>
- Videoposnetki, naloženi v temah romanje / romarska pot / romarji <https://www.youtube.com/>

- Marijina pot bi lahko postala ena od evropskih kulturnih poti
<https://kultura.hu/az-europai-kulturalis-utvonalak-koze-kerulhet-a-maria-ut/>
<https://kultura.hu/hanko-balazs-a-maria-ut-nemcsak-egy-spiritualis-elmany-helyszine-hanem-kulturalis-tortenelmunk-resze-is/>

Spletni viri - slovenščina

- Marijino narodno svetišče - Slovenija <https://marija.si/hu/>
- Praznik rožnovenske Matere Božje v Brezah <https://katoliska-cerkev.si/marija-je-rozni-venec-zivela-10-2024>
- https://www.veol.hu/utazo/2021/01/meseszep-alpesi-tajon-bujik-meg-a-kis-szloven-telepules-brezje#google_vignette
- Spletna stran slovenske cerkve <https://katoliska-cerkev.si/> <https://en.katoliska-cerkev.si/>
- Spletna stran škofije Murska Sobota <https://www.skofija-sobota.si/>
- Spletna stran občine Dobrovnik (Si) <https://www.dobrovnik.si/>
- Spletna stran župnije Lendava <https://zupnija-lendava.si/hu/>
- Oživitve Jakobove poti v Sloveniji <https://kultura.hu/ujjaelesztik-a-szent-jakab-zarandokut-szloven-szakaszanak-egyik-agat/>
- Spletna stran Jakobove poti Slovenija <https://www.jakobova-pot.si/jakobs-way-slovenia/>
- Znamenitosti Dobrovnika <https://csodahelyek.hu/2019/04/23/dobronak-millionyi-orchidea-es-energiapark-a-szloven-hatarnal/#Energiapark-es-varazserdo-a-Bakonaki-tonal>
- Marijina pot - slovenski del - turistična spletna stran <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/poti/13438-marijina-romarska-pot>
- Sveti Vid Pomurje <https://deakkert.dfmvk.hu/hu/helytortenet/szent-vid-muravideki-metamorfozisa>

Lastno zbiranje podatkov

- Elektronski in papirnati vprašalniki, ki jih pripravijo VVÖH in njegovi partnerji (julij-december 2024).
- Osebni intervjuji:
 - István Balassi
 - András Vissi
 - dr. Gábor Bódis
 - Imre Csire
 - András Dancsecs
 - Eszter B. Markovits
 - Péter Déri
 - Simon Štihec
 - Alojzij Kozar
 - Janez Magyar
- Zapisniki notranjih posvetovanj, opomniki o projektnih sestankih (drugo obdobje 2024).